Fran Živičnjak

U vječni spomen

FRAN ŽIVIČNJAK

U VJEČNI SPOMEN
NA HRVATSKE VOJNIKE, SVEĆENIKE, FRANJEVCE
I SVE HRVATSKE MUČENIKE POBIJENE U SVIBNJU I LIPNJU 1945. GODINE
NA PROSTORIMA MACELJSKE ŠUME KOD KRAPINE I LOGORIMA U MIRKOVCU
KRAJ SV. KRIŽA ZAČRETJE I OROSLAVLJU

BIBLIOTEKA POSEBNIH IZDANJA Knjiga 1

Nakladnik: UDRUGA MACELJ 1945.

(3. dopunjeno izdanje)

Zagreb - Đurmanec, 2008.

Ova spomen-knjiga objavljuje se u nekomercijalne svrhe, u čast i spomen na pokojnog mučenika i autora knjige Frana Živičnjaka, u povodu desete obljetnice prvog izdanja njegove knjige i sa željom da se istina o zločinu počinjenom nad maceljskim žrtvama nikad ne zaboravi.

ISBN 978-953-55190-0-3

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 668664

Objavi mi radost i veselje,
nek se obraduju kosti satrvene!
Oslobodi me od krvi prolivene,
Bože, Bože Spasitelju moj!

(Ps 51/50, 8-9)

Stablo sa šumarskom oznakom 42/b ispod kojeg se nalazi jedna od navjećih masovnih grobnica u Maceljskoj šumi

PREDGOVOR SVJEDOČANSTVIMA FRANA ŽIVIČNJAKA O MACELJSKIM ŽRTVAMA

Početkom svibnja 1945. godine mnogi pomisliše: Prestao je pomor, prestali su dani najgoreg užasa! Službeno je završio najstrašniji rat u povijesti, koji je krvlju i suzama zalio cijelu Europu i velik dio svijeta, a Hrvatska je zbog mnogovrsnih sukoba bila osobito tragično razbojište. Stoga se očekivalo da će narodi odahnuti u miru, da će se ugasiti ratne mržnje i da će biti poštivane vrijednosti ljudskog dostojanstva i života. Nadasmo se miru, ali eto užasa!

Hrvatski narod, kao i drugi narodi koji su potpali u sferu ideološkog totalitarizma istočne Europe, našao se pred teškim iskušenjima nasilja. Narod i Crkva u njemu su to posebno doživjeli kao povijesnu tragediju. Još se pušila krv s naših njiva, još su jecala srca, još je plakalo svako oko, još su zjapile tolike otvorene rane, kad eto novih užasa, koji će biti bolno zabilježeni u memoriji našeg nacionalnog bića - pojmovima Bleiburga i križnih putova.

Mnogi sinovi i kćeri našega naroda, mnogi svećenici, redovnici, redovnice, vjernici te ljudi razne dobi i zvanja, nestali su u nepoznatim grobovima nad kojima se nadvila prisilna šutnja. Takvo jedno veliko gubilište svakako je Macelj, za koji partizanski vodnik koji je bio najodgovorniji i najpovjerljiviji stražar Vojne OZN-e u Krapini, Mladen Šafranko, s partizanskim imenom Marijan, svjedoči da u svojim šumovitim njedrima krije još 130 grobnih lokaliteta s oko 12.000 pobijenili vojnika i civila.

Šutnju o Macelju i prikrivanje tog zločina trebalo je prekinuti. Prekinuo ju je krvave kronike glas, zapisane riječi o. Ostijana Ostrugnaja, gvardijana Franjevačkog samostana u Krapini, koji je kao živi svjedok još u lipnju 1945. opisao "najbolniju ranu u Krapini" -- stratište na gori Macelj, na mjestima Lepa Bukva, gdje je ubijeno poimence navedenih 11 svećenika i bogoslova te 9 franjevaca redovnika, Ilovcu i u Smiljanovoj Grabi. Macelj bijaše "klaonica tolikih nevinih žrtava", piše isti kroničar 1945., a potom nastaje šutnja sve do 1990. godine. Tada razni listovi i dnevni tisak počinju pisati o Macelju i maceljskim žrtvama, a sve je bilo okrunjeno prvim

služenjem sv. mise za te nevine žrtve u Macelju, 9. lipnja 1991., koju je predvodio kardinal Franjo Kuharić u nazočnosti osam do deset tisuća vjernika.

Mora se znati da je, uz Kroniku Franjevačkog samostana u Krapini, za otkrivanje ovog zločina najvažniji i najzaslužniji gospodin Fran Živičnjak koji je organizirao i vodio sve skupine što su od 1990. godine naovamo polazile na lice mjesta da obiđu maceljske grobnice i da se uvjere o tom velikom zločinu.

Fran Živičnjak je bio pitomac Domobranske zastavničke škole u Zagrebu, Ilica 242, od 10. rujna 1942., a od 7. studenog 1944. bio je djelatni pripadnik Hrvatskih oružanih snaga, Stožera XVI. hrvatske domobranske doknadne divizije sa sjedištem u Zagrebu. Sa svojom divizijom povlačio se prema Sloveniji i Austriji te su ga u Krapini 10. svibnja 1945. iz kolone izdvojili domaći partizani i zatvorili ga u podrum Civilne OZN-e u Krapini. Od sigurne smrti spasio ga je partizanski vodnik i djelatnik Vojne OZN-e Mladen Šafranko.

Živičnjak, kao neposredni očevidac i sudionik tih bolnih poratnih dana, u ovom svjedočanstvu pomno bilježi što se je dogadalo u Krapini i logorima u njenoj okolici, što zna o maceljskim žrtvama i tamošnjem najvećem svećeničkom gubilištu na području Zagrebačke nadbiskupije.

Podrobno bilježi podatke o svom križnom putu, kao i sve detalje i napore da istina o maceljskim žrtvama dođe na vidjelo. Govori neposredno o žrtvama i akterima nasilja i zločina. Prisjeća se iz te velike noći bola i svijetlih likova od kojih je doživio čovječnost, što spominje sa zahvalnošću.

Nadasve je dragocjeno što je uspio nagovoriti još za života Mladena Šafranka, nekoć djelatnika Vojne OZN-e u Krapini, da pođe s Komisijom u Macelj i iznese poznate podatke, kao i sve podatke koje je Šafranko pred Živičnjakom i još jednim svjedokom odao, posebice imenom i prezimenom, naznačivši petnaest ubojica, dok se ostalih četrdeset i pet nije mogao sjetiti. Fran Živičnjak bio je u kontaktu i sa Stjepanom Hršakom, 1945. godine prvom osobom Vojne OZN-e u Krapini, koji

zaštićen živi u svojoj vili na Tuškancu, što samo po sebi mnogo govori. Na žalost, svi akteri su domaći sinovi iz okolice Krapine.

Posebno je vrijedno pozornosti što Fran Živičnjak prati i bilježi zbivanja o ostacima maceljskih žrtava koje su 1992. godine djelomično iskopane bez znanja javnosti i suglasnosti rodbine žrtava i Crkve. Tada je otvorena i jama označena brojem IVd, gdje su sahranjeni pobijeni svećenici, bogoslovi i civili. Otvorene su 23 jame i iskopana 1163 kostura, a Šafranko svjedoči da na području Macelja ima još oko 130 takvih grobnih jama. Posmrtni ostaci prevezeni su u crnim najlonskim vrećama za smeće u podrum Patologije na Šalati u Zagrebu.

Čini se da zbog živućih aktera i njihovih "zaštitnika" još uvijek nije došao čas da se otvoreno piše o zločinu u Maceljskoj šumi, a još manje o njegovim počiniteljima.

Svaka nedužna žrtva, pripadala ona bilo kojem narodu, bilo kojoj vjerskoj zajednici i bilo kojem političkom uvjerenju, umorena bilo gdje i bilo kada, zaslužuje poštovanje i molitvu, ima pravo da joj se vrati dostojanstvo i čast. Mi kršćani čvrsto vjerujemo da je čovjek slika Božja i da su svi ljudi i narodi jednakoga dostojanstva, pozvani od samoga Boga da žive u miru, slobodi, pravednosti i sigurnosti sa svojim neotuđivim pravima.

Polazeći od toga stajališta, od 1991. godine naša Crkva početkom mjeseca lipnja svake godine sv. misom i molitvom obilježava spomen na pobijene svećenike, redovnike, vojnike i mnoštvo civila na Macelju. To su molitve i poruke mira s gubilišta, da se zlo više ne ponovi, da mržnja prestane, da se svim žrtvama vrati dostojanstvo i čast!

Osobno sam više puta razgovarao s gospodinom Franom Živičnjakom o tragediji našega naroda, posebice o maceljskim žrtvama. Istaknuo bih ovdje važnost našeg zajedničkog obilaska sa skupinom sudionika svih lokaliteta od Mirkovca i Sv. Križa Začretja do Krapine, Đurmanca i maceljskih jama 27. travnja 1991. godine. To mi je bilo važno jer sam spremao knjigu o žrtvama u Zagrebačkoj nadbiskupiji, koja je izašla pod naslovom: "Spomenica žrtvama ljubavi Zagrebačke nadbiskupije" (Zagreb, 1992.), gdje sam o maceljskim žrtvama pisao na str. 162-177. i 697-702. Drugi važan susret hio je u podrumu Patologije na Šalati. gdje su

predstavnici Zagrebačke nadbiskupije, Hrvatske franjevačke provincije u Zagrebu sa skupinom nazočnih, na čelu sa saborskim zastupnikom Ivanom Lackovićem Croatom, utvrdili činjenično stanje, sve fotografirali, posebno smrtne ostatke i jame IVd gdje su pobijeni svećenici i bogoslovi, kako bi ostala dokumentacija i trag o ovom nevjerojatnom mučeništvu i piniženju naših mučenika mimo volje rodbine i predstavnika Crkve.

Neka u svemu najveći prijatelj u životu bude Istina!

Zato Fran Živičnjak ostavlja povijesti ovo svoje pisano svjedočanstvo o pobijenim žrtvama "iz zahvalnosti prema Bogu za spašeni život 1945. godine i iz obveze savjesti". Time je želio opisati sva stradanja poniženih i pobijenih bez suda i prava obrane u svibnju i lipnju 1945. "na prostorima Maceljske šume kod Krapine i logorima Mirkovcu kraj Sv. Križa Začretja i Oroslavlju, da taj istiniti zapis ostane kao povijesni dukument i opomena za buduće hrvatske naraštaje, da se takav zločin ne bi nikada više ponovio na tlu Hrvatskog zagorja".

Potrebna su ovakva svjedočanstva, mirna i činjenična, bez naboja ideologije i želje za osvetom, jer "osveta bi bila najveća uvreda tim mučenicima", kako reče kardinal Franjo Kuharić u Macelju 1991. godine. Ako i nije čas da se otvoreno o tome piše, radi "pomirenja" malog postotka živih sudionika Drugog svjetskog rata, neka ostane pohranjeno za buduća vremena kako bi istina zasjala kao djelo pravde, kako bi se vratila čast žrtvama i označilo tko je bio žrtva, a tko zločinac, posebice u vremenu nakon ratnih sukoba.

Sve ovo kazuje kako je i nakon rata vođen rat protiv Hrvatske, koja je i nadalje bila prostor tragičnog razbojništva do danas neimenovanih zločinaca. S tisućama nevinih žrtava sudbinu su dijelili i svećenici. Samo iz Zagrebačke nadbiskupije ubijeno je 5-7 bogoslova i 65 svećenika, a 5 ih je završilo živote u poratnim logorima. Kroz poratne logore prošlo je 155 svećenika samo iz Zagrebačke nadbiskupije.

Neka ne budu zaboravljene sve naše domoljubne žrtve! Neka ne budu zaboravljeni ovi istinski mučenici za vjeru i Domovinu u Macelju, kako reče kroničar već 1945. godine, u toj "klaonici nevinih žrtava".

Koliko su znane i neznane jame Jazovke i Maceljske šume!?'

Kolike su žrtve naroda i Crkve u Hrvata!?

Doći će dan kada će se i o tome mirno, objektivno, činjenično i povijesno kritički moći progovoriti.

Zagreb, 31. svibnja 1997.,

na blagdan Majke Božje Kamenitih vrata, Zaštitnice grada Zagreba

Dr. Stjepan Kožul, tajnik Zagrebačke nadbiskupije

Iz zahvalnosti prema Bogu za spašeni mi život 1945. godine te iz obveze prema mojoj savjesti i mojem narodu želim opisati sve patnje i stradanja naših zarobljenih vojnika, mojih školskih kolega, svećenika, franjevaca i ostalih mučenika u svibnju i lipnju 1945. godine na prostorima Maceljske šume kod Krapine i u logorima u Mirkovcu kraj Sv. Križa Začretja i u Oroslavlju, kako bi taj istiniti zapis ostao kao povijesni dokument i opomena za buduće hrvatske naraštaje da se takav zločin ne bi nikada više ponovio na tlu Hrvatskog zagorja.

Nakon izručenja Hrvatske vojske, civila, svećenika i franjevaca u Bleiburgu od strane engleskih vojnih vlasti i predaje naših zarobljenika partizanskoj 51. vojvođanskoj diviziji, svi su u koloni tijekom noći bili sprovedeni do Dravograda.

Drugi dan su kod dravogradskog mosta naše izručenike preuzele banijske i kordunaške partizanske jedinice i tu je započeo Križni put, jer su svi zarobljenici morali bez vode i hrane pretrčati preko 60 km do sa-birališla u Mariboru. Tamo se je po odorama obavilo razvrstavanje te su pripadnici ustaških postrojbi i veliki broj hrvatskih časnika odvedeni u šumu Tezno kraj Maribora, gdje je u protutenkovskim rovovima postrijeljano oko 60.000 zarobljenih vojnika i časnika.

U Sloveniji se masovne grobnice hrvatskih vojnika još nalaze u Kočevju, Barbarinu rovu rudnika Hude Jame kod Laškog, na Savskom nasipu prema Brežicama, kod Marije Reke između Trbovlja i Prebolda, te na Črnom grobu kod Škofje Loke. Te sam podatke crpio iz "Večernjeg lista" od 3. ožujka 1996.

Na nogometnom igrališlu u Mariboru obavljena su razvrstavanja za likvidaciju i kolone za križne putove u raznim pravcima kroz Hrvatsku i dalje do makedonske, bugarske i rumunjske granice. Jedna od većih kolona bila je usmjerena prema Ptuju i dalje prema Macelju, Đurmancu, Krapini i sabirnim logorima u Mlrkovcu kraj Sv. Križa Začretja i u Oroslavlju.

Na poljani oko Đurmanca bile su zaustavljene prve kolone zarobljenika s kolima i konjima (jer tada nije bilo autoputa) što su ih kasnije sve opljačkali okolni seljaci koji su bili suradnici partizana. Po pričanju

preživjelih svjedoka tih stravičnih zbivanja i samog komandanta Vojne OZN-e u Krapini Stjepana Hršaka, u "Nacionalu" broj 27 od 24. svibnja 1996. (str. 22), ti mučenici nisu dobili ni vode ni hrane već su pojeli svu travu na poljani i sve lišče po granama.

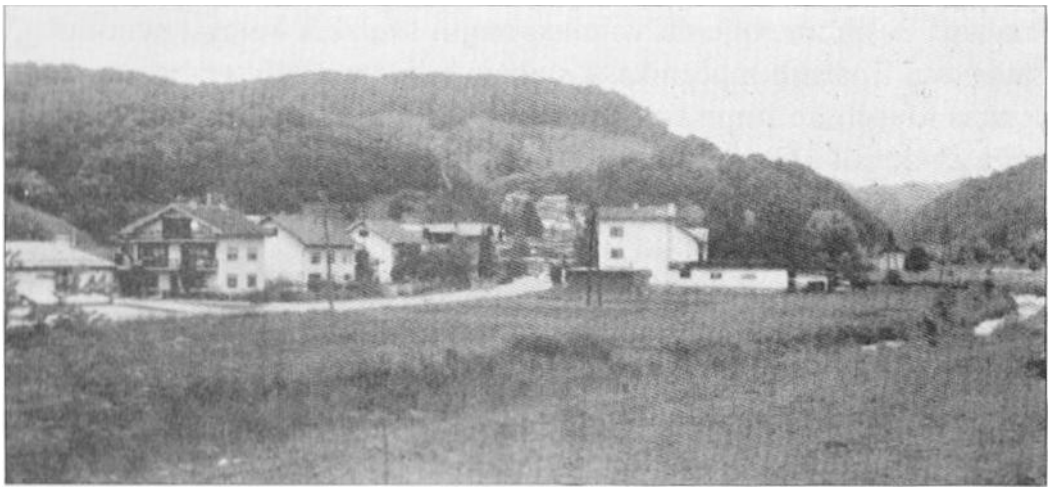

Đurmanec - mjesto zaustavljanja naših zarobljenika. U pozadini proplanak gdje su izvršena prva masovna ubijanja tih mučenika

U istom "Nacionalu" (na str. 22.) Hršak dalje pripovijeda o "sređivanju" svećenika-reakcionara iz Pregrade, što se najvjerojatnije odnosi na pokojnog velečasnog Matiju pl. Žigrovića, koji je bio župnik u Kostelu kraj Pregrade, a kasnije u Jesenju, gdje je 1943. godine nakon zvjerskog mrcvarenja krvoločno ubijen.

Posmrtni ostaci svećenika Matije pl. Žigrovića nakon partizanskih iživljavanja. Gvardijan Rathel tvrdi da je njegovo tijelo raščerečeno vezanih nogu za repove dvaju konja.

To zaključujem po tome što iz Pregrade nije ubijen niti jedan župnik, jer je to moja župa (rođen sam u Svedruži blizu Pregrade) i nikad nisam čuo da su nekog župnika iz Pregrade "sredili" partizani antifašisti, osim velečasnog Matije pl. Žigrovića u Jesenju.

Glavni organizator toga zločina po svome je osobnom kazivanju bio sâm Stjepan Hršak, kasnije komandant Vojne OZN-e u Krapini, koji je rođen u Petrovskom kod Krapine i danas bezbrižno živi u Zagrebu.

U samom Đurmancu bilo je određeno sabiralište povratnika na tadašnjoj pilani, danas "Šavriću", u okolici između groblja i crkve te na proplanku uz šumu s lijeve i desne strane iznad Đurmanca. Tu su im najprije opljačkali sve vrijedne stvari, a zatim su počela masovna ubijanja zarobljenih mučenika. Jame, na žalost, do danas nisu službeno identificirane niti otvorene.

Kako je priljev tih mučenika bio velik, a u samom Đurmancu nije bilo mjesta za zadržavanje i kopanje jama za masovnu likvidaciju, usmjeravali su ih dalje prema Krapini, gdje je sabiralište bilo oko Pučke škole i pred školom te na starom Sajmištu (ondje je danas Autobusni kotodvor).

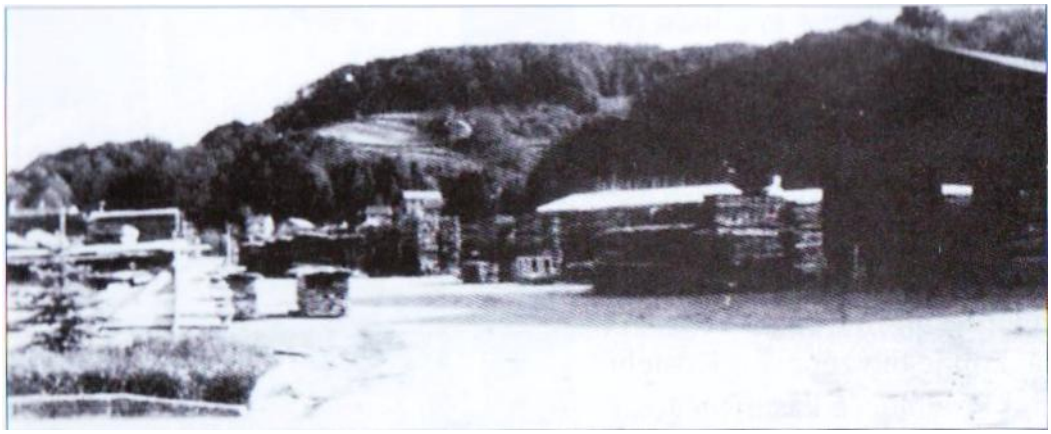

Đurmanec - sabiralište povratnika na tadašnjoj pilani, danas "Šavriću"

Dio domaćih ljudi koji su bili u hrvatskim vojnim postrojbama bio je odmah zatvoren u podrumima Pučke škole u Krapini. Tamo je na prvom katu bilo sjedište Vojne OZN-e kojoj je na čelu bio domaći čovjek, zloglasni i okrutni Stjepan Hršak, po činu partizanski poručnik, rođen u Petrovskom kod Krapine 13. prosinca 1919., od oca Franje i majke Julijane.

Sve zarobljenike iz podruma škole saslušavali su domaći isljedenici Vojne OZN-e na I. katu. Strašno su ih tukli, a najkrvoločniji među njima bili su Josip Frankol, rođen u Podgori kraj Žutnice kod Krapine (nosio je crnu odoru i čizme), zatim Ivan Đurkin iz Sv. Križa Začretja, te jedan vodnik u crnoj odori, malen rastom, koji je zarobljenike dovodio iz podruma na saslušanje na I. kat i bio zadužen za pljačku tih mučenika prije nego je istraga započela. On je zamjenjivao komandanta Hršaka, ali mu imena, na žalost, ne znam.

Đurmanec - sabiralište povratnika na pilani, danas "Šavriću", gdje su zarobljenici vezani žicom prije otpreme na likvidaciju

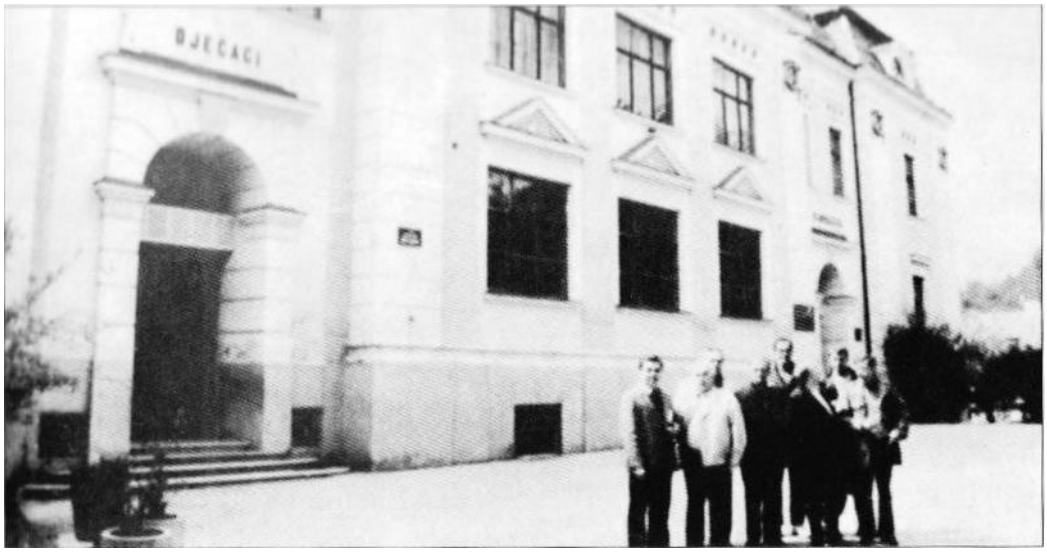

Zgrada Pučke škole u Krapini - sjedište Vojne OZN-e

Najstrašniji isljednik bio je sam komandant Stjepan Hršak. Svi mučenici iz podruma su nakon formalne istrage vezani žicom, kamionima otpremani u Maceljsku šumu i tamo zvjerski pogubljeni.

Zbog velikog mnoštva nadolazećih zarobljenika, nisu svi mogli biti stacionirani u Krapini. Stoga su u dogovoru i zajedničkoj organizaciji komandanata Vojne i Civilne OZN-e, Stjepanom Hršakom i Leopoldom Horvatom zvanim Leo, formirana tri sabirna logora u Mirkovcu kraj Sv. Križa Začretja i veliki logor, također ograđen žicom, u Oroslavlju.

Dva logora u Mirkovcu bila su smještena ispred samog dvorca Mirkovec, a dijelila ih je prilazna cesta. S lijeve strane ceste stajale su drvene barake bivše Radne službe i tu su bili smješteni domobrani i civili, a s desne strane ustaške postrojbe i njemački vojnici, pripadnici Rommelovog Afričkog korpusa (nosili su kaki odore i kape s velikim šiltovima).

U lijevom logoru, u kojem su bili domobrani i civili, dopuštali su zarobljenicima primati hranu i vodu koju su donosili okolni seljaci. Međutim u desnom logoru - koji je čuvao velik broj naoružanih partizana s ruskim šmajserima - nije se smjelo, usprkos velikoj ljetnoj vrućini, davati zarobljenicima ni vodu ni hranu, uz prijetnju smrtnom kaznom ako bi im netko preko žice pokušao ubacili komadić kruha.

Cesta za logore u Mirkovcu ispred samog dvorca. Odavde su zarobljenici odvedeni u Maceljsku šnmu i jamu pokraj mirkovečkog jezera s lijeve strane, gdje su bez suđenja pogubljeni

Partizanski poručnik Petar Bezjak, zvan "Perica", zloglasni komesar logora u Mirkovcu 1945. godine

Posebno pripominjem da je u lijevom logoru bilo i žena i djece. Po mome dolasku u taj logor, 22. svibnja 1945. poslije podne jedna se trudna žena porađala uz pomoć zatočenica u baraci bez pružene stručne pomoći i vode. Umrla je zajedno s djetetom i vjerojatno su kasnije oboje mrtvi preneseni u jamu nedaleko od logora s lijeve strane mirkovečkog jezera.

"Veliki i zloglasni krvoločni komandant" tih logora, kojega u svom članku u glasilu "Hrvatski domobran" broj 2 od travnja 1966. također spominje sada pokojni gospodin Slavko Ivanković, koji je kao ustaški pripadnik boravio u desnom logoru Mirkovca, bio je domaći čovjek, sada pokojni Milan Kunštek, rođen u Petrovskom kraj Krapine. Njega je zamjenjivao komesar, partizanski potporučnik Petar Bezjak, zvani Perica, roden u Kumrovcu, koji je nakon rata dugo godina radio kao isljednik u UDB-i na Savskoj cesti u Zagrebu. Umro je 1966. godine.

Surovi komandant Milan Kunštek poslije rata se oženio sestrom pokojnog župnika iz sela Benkovca kod Petrovskog kraj Krapine Josipa Hršaka i brata mu dr. Mirka Hršaka, ginekologa iz Zagreba. Ovaj je pak stariji kolega dr. Miroslava Kopjara, također ginekologa u Zaboku, čijega je oca Miroslava 22. svibnja 1945. poslije podne, pred svim zatočenicima logora Mirkovec, strijeljao metkom u potiljak isti Milan Kunštek, što je i u svome članku opisao gospodin Slavko Ivanković, koji je bio zatočen kao ustaša u desnom logoru Mirkovec.

Milan Kunštek je zajedno s krvoločnim djelatnikom tadašnje OZN-e Štefom Gretićem, bratom zloglasnog partizanskog komesara - pukovnika Ivice Gretića, 8. rujna 1946. kod Pećine na putu za Krapinu dočekao tadašnjeg župnika iz Petrovskog vlč. Josipa Ormuža i pokušao ga ubiti.

Po pričanju samog komandanta Vojne OZN-e u Krapini Stjepana Hršaka, odmah nakon rata Kunštek je pucao u staro raspelo u Pećini, u pravcu Petrovsko-Krapina. To je raspelo povišeno stajalo u kamenoj niši više od 200 godina u znak zahvalnosti nekog tamošnjeg seljaka Zajeca za spašeni mu život, kad je ispred njega na tome mjestu pao kamen a nije ga usmrtio.

Križ s malim Isusom Kunštek je rafalima iz pištolja izbacio iz niše. Na tome mjestu trebalo bi podići novo raspelo.

Također se sa sigurnošću pretpostavlja da je krvoločni Kunštek kao dobrovoljac prisustvovao ubijanju hrvatskih mučenika u Maceljskoj šumi. O tome točne podatke može dati samo spomenuti zloglasni Stjepan Hršak, koji danas bezbrižno živi u Zagrebu.

Prostor s lijeve strane prilazne ceste, gdje su bili zatočeni domobrani i civili u Mirkovcu

Kasnije sam saznao da još postoje velike jame u šumi Gaj, nedaleko od logora Mirkovec, gdje su također ubijali zarobljenike iz tih logora.

Ja sam kao djelatni domobranski pripadnik Hrvatskih oružanih snaga bio udijeljen na službu Stožeru XVI. hrvatske domobranske doknadne divizije 7. studenoga 1944. sa sjedištem u Zagrebu, južno krilo tadašnjeg

Ministarstva Oružanih snaga, Stančićeva 6, iz Zastavničke škole Oružanih snaga u Zagrebu, Ilica 242, u kojoj sam bio pitomac od 10. rujna 1942. godine.

Od 7. svibnja 1945. povlačio sam se s djelatnicima svoje divizije prema Sloveniji, a 10. svibnja u Krapini su me iz kolone izveli domaći partizani Zvonko Bešenski i njegov očuh Slavko Mužar zvani Gulijuš. Odveden sam i zatvoren u podrum Civilne OZN-e stare dvorišne kuće u vlasništvu obitelji Pažur, koja je nekoliko dana prije ulaska partizana u Krapinu emigrirala u Argentinu.

Na dan 21. svibnja bio sam priveden komandantu Vojne OZN-e Stjepanu Hršaku, partizanskom poručniku, obučenom u englesku prekrojenu odoru (po zanimanju je bio krojač). Imao je na sebi kratke njemačke čizme i bio naoružan njemačkim pištoljem "Walter" od 7.65 mm koji je nosio za pojasom, a njime je kasnije, 4. i 5. lipnja u Lepoj Bukvi, pobio svećenike i franjevce (posjeduje ga i danas kao trofejni pištolj).

Nakon kratkog razgovora Hršak mi je oduzeo osobne stvari i vojne dokumente te me pred jednim vodnikom - kojega sam već opisao, a koji je moje opljačkane stvari uzeo u maramicu koju mi je također oduzeo - osudio na smrt. Istjerao me je na hodnik psujući mi banditsku majku i rekao mi da ondje čekam dok se smraći. To je značilo da ću pred večer biti priključen koloni zarobljenika iz logora Mirkovca koji su išli na strijeljanje u Maceljsku šumu.

Prije moga saslušanja pozvao je telefonski Zvonka Bešenskog, koji je bio poznati cinkaroš u Krapini, a bio je moj susjed iz Svedruže gdje sam rođen. On me pred Hršakom teško optužio i zbog njegove sam optužbc trebao biti strijeljan.

Toga dana, 21. svibnja 1945. godine, od sigurne smrti spasio me tadašnji partizanski vodnik koji je bio najodgovorniji i najpovjerljiviji stražar Vojne OZN-e u Krapini, Mladen Šafranko, partizanskog imena Marijan. On me pustio kući i rekao mi da drugi dan dođem s ocem i dvojicom odbornika Seoskog narodnog odbora, kako bi dali izjavu o tome što sam radio i gdje sam bio za vrijeme rata.

Na mjestu današnjeg "Rasadnika" bio je veliki logor, u kojem su bili stacionirani samo pripadnici ustaških postrojbi

Drugoga dana, 22. svibnja 1945., išao sam sa sada pokojnim ocem u Krapinu, ali odbornici koje je otac molio da idu s nama i koji su mu to obećali nisu došli. Javio sam se ponovo Hršaku zajedno s ocem, no s njim on uopće nije htio razgovarati, već ga je dao odmah uhititi i sa stražarima odvesti u zatvor.

Dok sam tako prestrašen čekao daljnju sudbinu, Hršak je naredio da me priključe koloni zarobljenika koja je išla za logor Mirkovec kod Sv. Križa Začretja. Tamo sam istoga dana popodne prisustvovao ubojstvu ustaškog bojnika Miroslava Kopjara, kojega je metkom u potiljak strijeljao komandant logora, zloglasni Milan Kunštek, domaći čovjek kojega sam poznavao iz Petrovskog.

U pravcu samoga mjesta Mirkovec, s desne strane na mjestu današnjega "Rasadnika", bio je još jedan veliki logor ograđen bodljikavom žicom u kojem su bili stacionirani samo pripadnici ustaških postrojbi. Prema njima je režim bio najstroži, sa strogom zabranom primanja vode i hrane, tako da su ti mučenici pojeli svu travu u logoru, a mnogi su ondje dobili dizenteriju i umrli bez pomoći i lijekova. Zarobljenike je često obilazio okrutni partizanski oficir Dragutin Rafaj iz Zaboka. On je kasnije sa svojim kolegom Živkom Vujčićem u Jazovki ubijao teške hrvatske ranjenike metkom u potiljak.

Ulaz u bivše Općinsko poglavarstvo u Sv. Križu Začretju, u čijem su podrumu bili zatočenici dovedeni iz logora Mirkovca

Kada su bile iskopane jame u Maceljskoj šumi, svi ostali mučenici tih logora bili su otpremljeni gore i na najokrutniji način pogubljeni.

Kako je kapacitet za prihvat ogromnog broja hrvatskih zarobljenika u logorima Mirkovca bio premalen, otvorili su još jedan veliki ograđeni logor u Oroslavlju. Dok nisu bile iskopane jame na prostorima Maceljske šume, sve su te mučenike u zatvorenim marvenim vagonima otpremali preko Zaboka na željezničku postaju Đurmanec u smrt, osim onih koji su se spasili bijegom iz vlaka prije samog Đurmanca, što također u svojem članku opisuje pokojni gospodin Slavko Ivanković.

Podrum dvorca Vraniczany u Sv. Križu Začretju gdje sam bio zatočen s ostalim mučenicima, također dovedenim iz logora Mirkovca

Komandant logora u Oroslavlju bio je Branko Vidović, rođen u Slatini kod Krapine. Poslije rata bio je komandant OZN-e u Pregradi u činu partizanskog poručnika. Bio je vrlo okrutan prema ljudima, a dobro ga se sjećaju svi progonjeni i zatvarani ljudi iz Pregrade i okolice. On je 1950. godine bio imenovan domarom Titove rezidencije u Kumrovcu, a kći mu Danica bila je kustos rodne kuće-muzeja "Maršal Josip Broz Tito".

U logoru u Mirkovcu bio sam sedam dana, a zatim sam vraćen u podrum dvorca Vraniczany u Sv. Križu Začretju, gdje sam zatekao velik broj zarobljenika. Iz toga sam podruma premješten u podrum Općinskog poglavarstva, koji je bio također prepun zatvorenika. Nakon nekoliko dana sam iz toga podruma, uz pomoć dr. Zdravka Pažamete, koji mi je bio kolega iz Zastavničke škole Oružanih snaga u Zagrebu, llica 242, a rođen je u Sv. Križu Začretje, bio premješten u prizemnu sobu toga Poglavarstva. Odatle sam mogao kroz prozor promatrati ljude koji su se na Tijelovo 1945. godine okupljali pred crkvom za procesiju koju je s "nebom" vodio tamošnji, sada pokojni župnik. Njega su sa strane pratila po dvojica naoružanih partizana s puškama i bajunetama na njima.

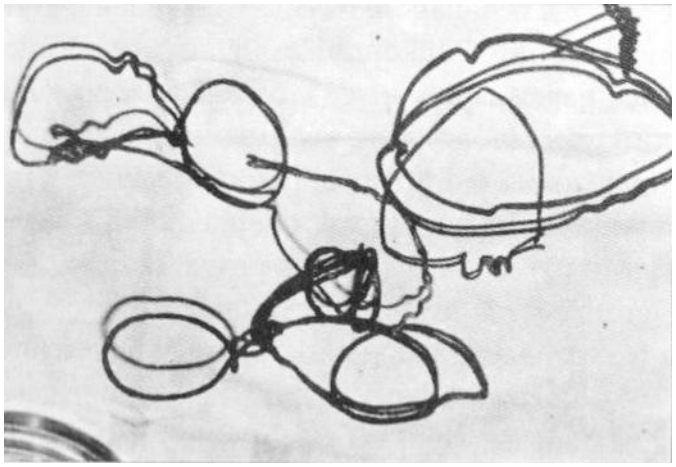

Žice kojima su bili vezani pobijeni hrvatski časnici te svećenici i franjevci

Posebno mi je ostalo u sjećanju kako je s nama u podrumu Općinskog poglavarstva bio zatvoren i ustaški zastavnik Stjepan Herceg iz Zagreba, gdje je imao živu majku, a pričao je da je kao gimnazijalac pisao pjesme. Svakog dana ga je iz toga podruma jedan tamošnji oficir po imenu Zubić (malen rastom, rodom iz sela Dukovca kraj Velike Vesi kod Krapine, a obučen u crnu odoru) izvodio u prizemne prostorije gdje ga je strašno

tukao korbačem od bekovine koji je nosio u sari čizme. Kasnije sam ga još jedanput vidio na sabiralištu zarobljenika i znanih mi ljudi - civila iz Krapine, koje je bilo blizu kolodvora u Varaždinu. Čuo sam naknadno da su ga vezali žicom i odvezli kamionom s ostalim osuđenicima preko Lepoglave u Maceljsku šumu i tamo pogubili.

Kolega dr. Zdravko Pažameta donosio mi je hranu u logor Mirkovec i kasnije u zatvor Općinskog poglavarstva pa mu se u ovoj knjizi - za učinjenu mi dobrotu u najtežim trenucima mog života - iz dubine srca najiskrenije zahvaljujem.

Ostalo mi je također u sjećanju kako je na Tijelovo prije podne došla sad već pokojna majka Mima Horvat sa kćerkom Ankom iz Svedruže tražiti svojega jedinog sina Rudolfa. Nosila mu je mlijeko u boci i kukuruznu zlevku (kolač od kukuruznog brašna sa sirom). No nije ga našla u logoru Mirkovec, jer je već u Đurmancu bio pogubljen, pa je mlijeko i kukuruzni kolač odlučila dati meni, na čemu sam joj se zahvalio. Istoga dana je nastavila put pješice zajedno sa kćerkom Ankom iz Sv. Križa Začretja u logor u Oroslavlju, ali tamo također sina više nije našla.

Istoga dana iz logora Mirkovec u Sv. Križ Začretje došao je kolima s jednim konjem starac iz Vinagore tražiti svojeg unuka, koji je po njegovu pričanju bio u siječnju 1945. mobiliziran u ustaše. Donio mu je nešto hrane, ali ga više nije našao, jer je već bio ubijen u Đurmancu ili Maceljskoj šumi. Gorko je plakao za njim, jer da su ga nedužna odveli domaći partizani i da mu je to bio jedini muški potomak u kući. S tim starcem se odvezla do Krapinskih Toplica i moja pokojna majka, koja me je također tražila u logoru Mirkovec, a našla me na povratku u Sv. Križu Začretju, gdje sam preko prozora razgovarao s tim starcem.

Nakon nekoliko dana sam iz Općinskog poglavarstva u Sv. Križu Začretju vraćen u koloni zarobljenika pod pratnjom partizana Đuke Lovrenčića (brata slikara Lovrenčića) ponovno u Krapinu, u podrum Civilne OZN-e, gdje sam bio i ranije. Tu su me 4. lipnja 1945. prije podne prvi put saslušavali domaći partizanski istražitelji Ivica Fizir (koji je bio moj školski kolega iz nižih razreda Gimnazije u Varaždinu) i Valent Katalenić, zvani Valek, iz Jesenja kod Krapine.

Prostrijeljene lubanje svećenika i franjevaca izvađene iz maceljskih jama

U istom podrumu bio je sa mnom zatvoren i moj stariji kolega iz Zastavničke škole Hrvatskih oružanih snaga u Zagrebu, Stjepan Barušić, rođen u Bihaću ili njegovoj okolici. Bio je po činu djelatni poručnik. Kao pripadnik Udarne divizije bio je dotjeran iz Bleiburga u plavoj finskoj odori, bos, bez kape i oznake čina, a oko pojasa je imao špagom vezanu porciju.

Noću ga je prozvao oficir OZN-e Branko Löw, rođen u Krapini, i odveo ga na saslušanje na I. kat Ivici Fiziru, koji mu je tijekom saslušanja i pretresa u gornjem džepu haljinca pronašao svjedodžbe završenog IV. tečaja Zastavničke škole Oružanih snaga i ispita zrelosti te je po tome zaključio da je bio časnik. Pričao mi je, kada ga je Löw ponovno doveo u podrum, da ga je saslušavao isljednik malen rastom po imenu Fizir, koji je bio odjeven u prekrojenu englesku odoru, a nije nosio oznaku čina. Plačući mi je rekao da će ovdje biti sigurno pogubljen i zamolio me da, ako ostanem živ, to javim njegovoj obitelji.

I zaista, 4. lipnja 1945. oko 21.30 sati Branko Löw ga je prozvao i izveo iz podruma gdje smo se posljednji put rukovali. Istoga dana oko 22 sata vodio je Löw iz II. kata OZN-e 20 svećenika i franjevaca koji su te večeri pobijeni kod Lepe Bukve u Maceljskoj šumi, u jami koja je prilikom iskopa 1992. godine označena rimskim brojem IV/d.

U istoj jami pronađeno je 80 kostura pobijenih hrvatskih časnika i 20 prostrijeljenih lubanja svećenika i franjevaca te žice kojima su bili vezani po dvojica, a svećenici i franjevci pojedinačno.

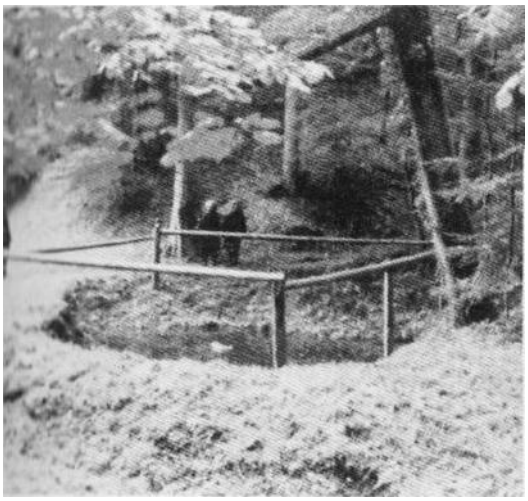

Jama IV/d gdje su strijeljani svećenici i franjevici zajedno sa 60 hrvatskih časnika

Prema zapisu gvardijana Franjevačkog samostana u Krapini, Ostijana Ostrugnaja, u *Franjevačkoj kronici* piše da su se u Krapinu na Duhove 1945. godine vraćale cijele kolone zarobljenika iz Slovenije i da je sabiralište bilo u Đurmancu i pred Pučkom školom u Krapini.

Kako je sam gvardijan dočuo da su tamo neki franjevci i svećenici, pozvao ih je da dođu u samostan da bi se odmorili i okrijepili jer nisu jeli već 10 dana. OZN-a je to dozvolila, ali tako da je deset franjevaca išlo u samostan, a jedanaest svećenika u župni dvor. Kako je u samostanu bilo više mjesta, naknadno su iz župnog dvora tamo došli svećenici, ali im je bilo zabranjeno udaljavanje, a ocu gvardijanu je naređeno da na njih pazi, jer da će odgovarati ako bi koji pokušao bijeg. Sam gvardijan je u Kroniku upisao sva njihova imena (popis je na kraju ovog teksta).

Na dan 4. lipnja 1945. oko 9 sati prije podne pozvani su na Civilnu OZN-u radi saslušanja - jedna grupa prije podne, a druga popodne. Mogli su ponijeti stvari ako su htjeli, a to je bio znak da se više neće vratiti. Rekli su im da ih na taj način zavaraju da će ići na sud u Varaždin, a smjestili su ih u jednu sobu na II. katu OZN-e. Toga dana me je pratilac Branko Löw izveo iz podruma i odveo na saslušanje istražitelju Ivici Fiziru, pa sam vidio kako su iz njegove sobe izišla dva prestrašena i blijeda franjevca u

habitima. Kako me Fizir nije htio do kraja saslušati, jer me je poznavao kao školskog kolegu iz Varaždinske gimnazije, dao me je predvesti drugom istražitelju, Valentu Kataleniću. Kad me je Löw pratio istražitelju Kataleniću, ispred Fizirove sobe čekao je saslušanje jedan svećenik.

Toga dana oko 22 sata naredili su da se u Krapini utrnu sva električna svjetla. Tada su izveli svećenike i franjevce s II. kata OZN-e, a pratio ih je oficir OZN-e Branko Löw. Vidio sam to zajedno s ostalim zatvorenicima kroz prozor podruma, jer je bila tiha ljetna noć pa smo čuli tupe korake kada su se spuštali strmim drvenim stubama u dvorište ispred OZN-e.

Nisu bili vezani. Čuo se rad motora kamiona koji je stigao u dvorište do kamenih stepenica. Tu su ih ukrcali zajedno s pratiocima, među kojima je bio Mladen Šafranko. On je imao zadatak da ih tijekom vožnje pojedinačno veže žicom koju je, po njegovu kazivanju, imao u kamionu već izrezanu i pripremljenu.

Put kojim su svećenici i franjevci - u pratnji naoružanih partizana - odbacili krunice i medaljice prije strijeljanja, označujući na taj način svoj posljednji put prije smaknuća

Na moj upit zašto ih je vezao pojedinačno, odgovorio je da ih je na taj način kod jame lakše pojedinačno ubijati. Kada su ih ukrcali, krenuli su

put Macelja u Lepu Bukvu, gdje je već bila iskopana i pripremljena velika jama. Po pričanju Šafranka, u kamionu su franjevcima skinuli habite, a kasnije su partizanska djeca iz Đurmanca nosila od njih sašivene kaputiće. Osim toga kamiona, još je jedan kamion sa 60 utovarenih hrvatskih časnika istodobno krenuo put Lepe Bukve. Istovarili su ih kod stare lugarske kuće Freudenreich u Lepoj Bukvi, a tamo ih je ćekao ko mandant Vojne OZN-e Stjepan Hršak. Njega je u Lepu Bukvu dovezao na motoru *Zindapp* vojni isljednik u Krapini Ivan Đurkin, koji se također priključio koloni.

Gvardijan Franjevačkog samostana u Krapini pokazuje krunice i medaljice koje se u tom samostanu čuvaju kao relikvije od 1945. godine

Prema izjavi Mladena Šafranka, kako je bila ljetna noć, svećenici i franjevci su shvatili da ne idu na sud u Varaždin, te da ih je u Krapini Fizir zavarao i krenuli su pješice oko 200 metara do pripremljene jame. Osim Đurkina i Šafranka, u pratnji je bio i sâm komandant Hršak, a pratio ih je veliki broj naoružanih partizana - dobrovoljaca.

Kad su putem svećenici i franjevci vidjeli da ne idu u Varaždin, plačući su molili za milost, jer ništa nisu krivi, nisu bili vojnici nego svećenici. Na to im je Hršak opsovao ustašku majku i rekao "da će ih on sada pomilovati". Kada su došli do jame, prvo je ubio najstarijega među njima, dr. Josipa Gunčevića, koji je inače bio ravnatelj i vjeroučitelj Gimnazije u Slavonskom Brodu, star 50 godina, vrlo cijenjen od pučanstva i učenika kao uzoran svećenik i ravnatelj.

Nakon njega ubijao je po redu ostale pucajući im također u glavu. Putem prema jami ti mučenici odbacivali su krunice, medaljice i komadiće kordi da bi na taj način označili svoj posljednji put prije smaknuća. Drugi dan su te uspomene pokupila mala školska djeca i odnijela ih u franjevački samostan u Krapinu, gdje se i danas čuvaju kao relikvije pobijene braće.

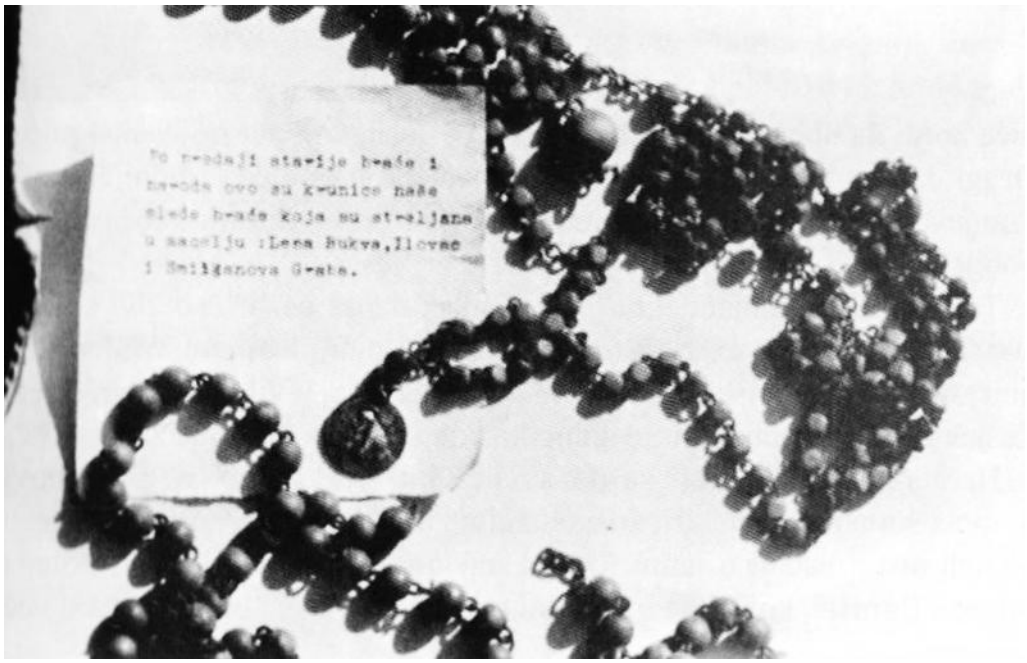

Krunice koje su franjevci odbacivali, označujući tako svoj posljednji put prije smaknuća, a koje su drugi dan pokupila školska djeca i odnijela u Franjevački samostan u Krapini

Taj krvoločni komandant Stjepan Hršak danas bezbrižno živi s visokom mirovinom i naoružan tim istim "trofejnim pištoljem Walter 7,65 mm" kojim je poubijao 20 svećenika i franjevaca, u vili u elitnom dijelu Tuškanca u Zagrebu, koju je dobio kao nagradu za "zasluge za narod".

Okrutni i zloglasni Stjepan Hršak zvani "Štef" iz 1945. godine, kada je bio komandant Vojne OZN-e u Krapini u činu partizanskog poručnika

Hrvatske časnike, koji su po dvojica bili vezani, ubijali su njihovi pratioci šumarskim sjekiricama udarcima po sljepoočnicama, tako da su odmah mrtvi padali u jamu. U toj jami ubijen je i moj školski kolega Stjepan Barušić, kojega je u Krapini preslušavao Ivica Fizir, što sam već ranije opisao.

Sve ove potankosti o tragediji tih hrvatskih mučenika ispričao nam je Mladen Šafranko 16. svibnja 1994. godine, kada sam ga posjetio u društvu taksista koji me je vozio u Veliku Goricu, gdje je Mladen živio u Pleškoj 27a. Taksist se zove Tomislav Tratnjak, stanuje u Zagrebu, Plješivička broj 12, a te je izjave slušao u mojoj prisutnosti.

Na moj upit Mladenu - koliko je ljudi, po njegovu sjećanju, ubijeno u Maceljskoj šumi u svibnju i lipnju 1945. godine, on mi je odgovorio: "Preko 13.000 i ima oko 130 jama koje još nisu otkrivene". Spomenuo je da ih ima u okolici Đurmanca, Smiljanovoj grabi i sa zapadne strane Maceljske šume u pravcu Đurmanec - Rogaška Slatina. Na moj sljedeći upit - odakle su mu poznate te lokacije i broj ubijenih ljudi, on mi je odgovorio da je bio u pratnji gotovo svim grupama koje su išle na strijeljanje i da je mnoge spasio odvezivanjem žice na začelju kolone.

Ljude iz logora u Oroslavlju strijeljali su navodno u nekoj velikoj šumi kod Krapinskih Toplica, a nadređeni komandant logora Mirkovca, Oroslavlja i sabirališta u Đurmancu bio je Stjepan Hršak, koji je te logore obilazio s isljednikom Ivanom Đurkinom prevozeći ga na motoru *Zindapp*. Ovaj pak je odgovoran zajedno s komandantom Civilne OZN-e Leopoldom Horvatom zvanim Leo za sve pobijene vojnike i civile u Maceljskoj šumi.

Prema popisu iz *Kronike Franjevačkog samostana u Krapini*, navodim imena svećenika i franjevaca pobijenih 4./5. lipnja 1945. kod Lepe Bukve u Maceljskoj šumi.

U samostanu su bili:

PROVINCIJA BOSNE SREBRNE

1. o. Ante Katavić, župnik r. 1902.

2. o. Karlo Gragovičkić, vikar, r. 1912. - ubijen između 8. i 9. lipnja 1945. u Maceljskoj šumi, ali ne znamo lokaciju ni tko ga je ubio

3. o. Ivan Ivanović, kapelan, r. 1916.

4. fra Vitomir Mićić, bogoslov, r. 1921.

5. fra Domagoj Čubela, bogoslov. r. 1924.

6. fra Alfons Katavić, maturant. r. 1924.

7. fra Paškal Vidović, brat laik

HERCEGOVAČKA PROVlNCIJA

8, fra Metod Puljić, župnik, r. 1912.

9. o. Darinko Mikulić, mladomisnik, r. 1919.

10. fra Julijan Petrović. bogoslov, r. 1923.

U župnom dvoru su bili:

VRHBOSANSKA NADBISKUPIJA

11. Jozo Perčinlić, kateheta, r. 1909.

12. Marijan Ivandić, župnik r. 1902.

13. Miroslav Radoš, župnik, r. 1910.

14. Nikola Duvančić, bogoslov, r. 1923.

15. Dragutin Turalija, bogoslov, r. 1923.

ĐAKOVAČKA BISKUPIJA

16. Dr. Josip Gunčević, ravnatelj Gimnazije u Brodu i kateheta, r. 1895.

17. Vjekoslav Terzić, župnik, r. 1906.

18. Dragan Čapo, bogoslov, r. 1917.

KRČKA BISKUPIJA

l9. Nikola Ilijić, svećenik, r. 1913.

ZAGREBAČKA NADBISKUPIJA

20. Stjepan Štromar, svećenik i kapelan u Mariji Bistrici, r. 1915. - ima još živu sestru u Zagrebu, Paulu Friben.

21. Branko Kukolja, bogoslov iz Marije Bistrice, r. 1921.

U "Nacionalu" broj 27 od 24. svibnja 1996. Ivica Fizir tvrdi da nije imao pojma o pogubljenju svećenika i franjevaca te da je o tome naknadno saznao od ljudi u Macelju.

Ivica Fizir, civilni istražitelj OZN-e u Krapini 1945. godine

Vrlo je indikativno, međutim, da on kao bivši gradonačelnik Krapine nije niti jedanput prisustvovao sv. Misi koja se od 1991. svake godine održava u Lepoj Bukvi u spomen na pogubljenje svećenika i franjevaca.

S druge strane, kao gradonačelnik Krapine on je održao u krematoriju na Mirogoju 29. lipnja 1993. nekrolog sudrugu iz OZN-e Branku Löwu, u kojemu je između ostalog rekao da mu je "donio posljednji zbogom iz njegove rodne Krapine", ali nije spomenuo kakvim su se zločinima obojica u Krapini bavili u svibnju i lipnju 1945. godine.

ZAHVALA

Iznenadnim odlaskom našeg dragog supruga, oca i djeda

BRANKA LÖW

dipl. inž.

zahvaljujemo najtoplije na veličanstvenom ispraćaju, našim dragim rodacima, našim divnim prijateljima, mnogobrojnim kolegama, suradnicima i znancima.

Velika hvala njegovom Konzalting-Projektiranje »Pliva« koji su svi prisustvovali ispraćaju sa inž. Zvonkom Hranilovićem koji se oprostio ljudskim i toplim riječima oživjevši njegov lik čovjeka, kakav je doista i bio, te položili cvijeće na njegov odar. Topla hvala g. Aleksandru Buneti prijatelju i kolegi iz VIIIa razreda I. klas. gimnazije u Zagrebu, na osjećajnim i prijateljskim riječima u ime cijele grupe kolegica i kolega, koji su prisustvovali ispraćaju i podarili mu cvijeće. G. Ivici Fiziru koji je donio posljednje »zbogom« iz njegove rodne Krapine. Gospodarskoj štedionici »Ivan Löw« – Krapina, na izrazima sućuti i cvijeću. Udruženju umirovljenika »Pliva« na suosjećanju i cvijeću. Posebno hvala svim stanarima i susjedima Slovenske 19, na velikoj dobroti i ljubavi, i cvijeću koje su položili i svima što su učinili u tom očajnom momentu!

Svima od srca hvala!

supruga Ana i sin Zoran s obitelji

8652

Zahvala Ane i Zorana, supruge i sina na posmrtnom ispraćaju supruga i oca Branka Löwa, oficira OZN-e: "G. Ivici Fiziru koji je donio posljednje 'zbogom' iz njegave rodne Krapine".

Između ostalih neistina koje Fizir iznosi u svojoj izjavi u "Nacionalu" jest i ona "da sve optužbe u vezi pobijenih svećenika i franjevaca opovrgava", jer da je 1945. imao 17 godina i da nije mogao donositi nikakve odluke (bio je maloljetnik). Istina je, međutim, da je kao istražitelj Civilne OZN-e u Krapini u svibnju i lipnju 1945. imao navršenih 18 godina, dakle bio je punoljetan i mjerodavan donositi odluke o mučenicima koje je kao najpismeniji istražitelj saslušavao i koji su kasnije odvedeni u smrt. Da je 8. veljače 1945. imao navršenih 18 godina dokazujem preslikom izvješća Nadbiskupskog duhovnog stola u Zagrebu od 28. lipnja 1996. godine o datumu njegova rođenja u Krapini.

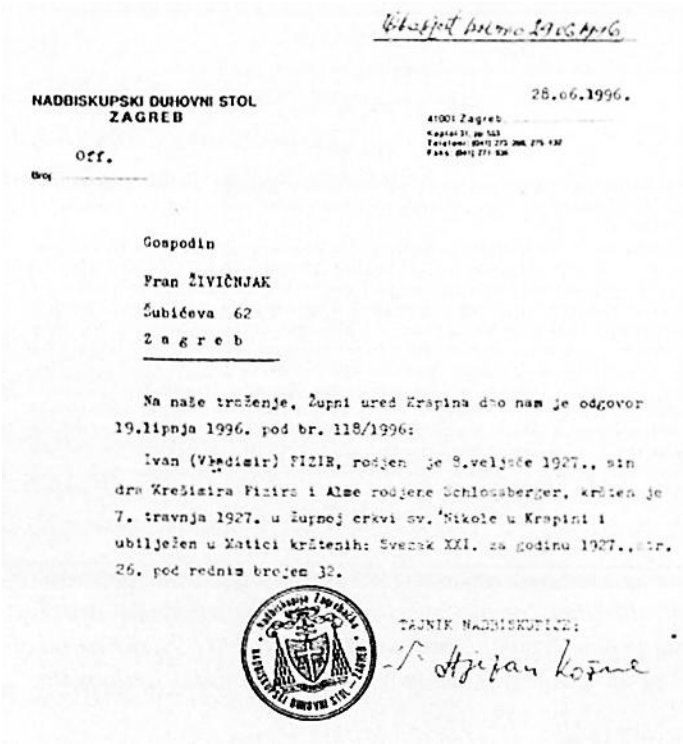

NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL
ZAGREB

28.06.1996.

41001 Zagreb

Off.

Broj

Gospodin

Fran ŽIVIČNJAK

Šubićeva 62

Z a g r e b

Na naše traženje, Župni ured Krapina dno nam je odgovor 19.lipnja 1996. pod br. 118/1996:

Ivan (Vladimir) FIZIR, rođen je 8.veljače 1927., sin dra Krešimira Fizira i Alme rođene Schlossberger, krštен je 7. travnja 1927. u župnoj crkvi sv. Nikole u Krapini i ubilježen u Matici krštenih: Svezak XXI. za godinu 1927., str. 26. pod rednim brojem 32.

TAJNIK NADBISKUPIJE:

Odgovor Župnoga ureda Krapina, br. 118/1996. na traženje Nadbiskupskog duhovnog stola, Zagreb

U istom "Nacionalu" Fizir dalje tvrdi da je 1945. godine sa svojim ocem spasio i rehabilitirao kotarskog liječnika i ustaškog logornika u Krapini dr. Edu Krušlina, ali ne spominje da je kao istražitelj Civilne OZN-e preslušavao njegova brata, koji je bio sa mnom u zatvoru u podrumu te OZN-e. Krušlinov brat je bio jako pobožan čovjek i stalno je molio krunicu. Pričao mi je da ga je preslušavao Fizir, kojega je on dobro poznavao iz Krapine. Kasnije je odveden i pogubljen u Maceljskoj šumi.

Fizir također ne spominje da je kao istražitelj preslušavao i mojega starijeg kolegu iz Zastavničke škole Oružanih snaga, poručnika Stjepana Barušića iz Bihaća ili okolice, što sam već ranije opisao.

Ne spominje ni to da je saslušavao i gospodina Alfreda Freudenreicha, koji je bio šumar i suvlasnik dijela Maceljske šume. Tada je bio star više od 60 godina, a ležao je na podu pokraj mene u istom podrumu OZN-e i pričao mi da ga je preslušavao Fizir, kojega je on dobro poznavao od ranije iz Krapine. I gospodin Freudenreich je također kasnije pogubljen u jami koja se nalazi iznad jame IV/d u Lepoj Bukvi. Njega, mojega kolegu

Stjepana Barušića, Krušlina i mnoge druge čijih se imena više ne sjećam, odveo je iz toga podruma oficir OZN-e u Krapini, Branko Löw.

Fizir ne spominje da je saslušavao i Leopolda Miljana zvanog Poldek iz Krapine, koji je također bio sa mnom u zatvoru bivšega Kotarskog suda u Krapini. No, kako je bio kino-operater, trebali su ga za prikazivanje partizanskih i ruskih filmova, pa ga je Fizir pustio na slobodu i Miljan danas živi u Zagrebu.

Najveću drskost i cinizam pokazao je Ivica Fizir kada je 1993. godine, na našu žalost i sramotu, biran za gradonačelnika grada Krapine, a podmuklo je zatajio podatak da je 1945. godine u Krapini bio zloglasni istražitelj Civilne OZN-e.

RAJONSKI NARODNI ODBOR
I RAJONA
Odsjek Unut. poslova
U ZAGREBU
Broj 3564 1950
Osobno dostaviti naslovniku

POZIVNICA

Živičnjak Franjo
zanimanjem apsolvent medicine
stan Nova Ves br. 54
poziva se, da se s ovim pozivom prijavi osobno ili po ovlaštenom punomoćniku na dan 30. IX. 1950 u 11 sati u Povjer. Unut. poslova odsjeku ovog Rajonskog NO-a Ilica ulica, kbr. 15 prizkat I sobe br. 1.
u predmetu poslušanja

U slučaju, da se ovom pozivu ne odazove, postupati će se po zakonskim propisima.
SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!
U Zagrebu, dne 29 IX 1950
Referent:
(Žig)
Hrvatski tiskarski zavod

Preslik pozivnice za saslušanje 1950. godine

U svibnju i lipnju 1945. istražitelji Civilne OZN-e u Krapini, pored Ivice Fizira, bili su još Valent Katalenić zvani Valek, rođen u Jesenju, zatim Ivan Đurkin, rođen u Sv. Križu Začretju, koji je dolazio na ispomoć iz Vojne OZN-e u Krapini. Tu je stalni istražitelj i zloglasni komandant OZN-e bio Leopold Horvat, zvan i Leo, rođen u Macelju kraj Đurmanca, koji je umro 15. veljače 1984. i pokopan je sa svim partijskim počastima na našem groblju Mirogoju.

IN MEMORIAM

LEOPOLD – LEO HORVAT

15. II. 1984. – 15. II. 1995.

S tugom i ljubavlju čuvamo uspomenu na Tebe.

Tvoje: Klara, Jadranka i Adriana

128

In memoriam Leopoldu - Leu Horvatu

On je na tom istom groblju poslije 1950. godine redovito viđen za Svesvete na preoranom groblju pokojnih hrvatskih vojnika 1941.-1945. godine, što su ga 1947. godine preorali partizanski zlikovci da im se i mrtvima unište tragovi. Leo je popisivao i rastjerivao ljude koji su došli zapaliti svijeće na mjestu gdje su ranije bili grobovi i nogama je uništavao goruće svijeće. Na Mirogoj je uvijek dolazio u civilu.

Zloglasni Valent Katalenić, zvani "Valek", istražitelj Civilne OZN-e u Krapini 1945. godine

Kao zaslužni i provjereni isljednik Leo Horvat došao je iz OZN-e u Krapini sa činom potporučnika u UDB-u u Zagreb, Zrinjevac 7, gdje je isljeđivao i pratio ljude. Od 1950. godine bio je također povremeno isljednik na Rajonskoj UDB-i u Zagrebu, Preradovićev trg 3 na I. katu, na koju je preko llice 15 pozivao na saslušavanje i mene vezanog u pratnji majora UDB-e Josipa Zebića.

Za "zasluge i predani rad" Leopold Horvat dobio je čin kapetana UDB-e s kojim je otišao u mirovinu.

Njegova supruga Klara Horvat, rođena Kovečec u Jesenju bila je 1945. godine daktilografkinja Ivice Fizira na OZN-i u Krapini i danas s visokom mirovinom bezbrižno živi u udobnom stanu u Zagrebu. Njegov zamjenik, zloglasni i krvoločni Branko Löw, koji je rođen u Krapini, umro je u Zagrebu 25. lipnja 1993. i danas kremiran također počiva na Mirogoju u Zagrebu. Istražitelj Valent Katalenić, zvani Valek, umro je kao kronični alkoholičar od ciroze jetre.

Mladen Šafranko također nam je pričao o dobrovoljcima za pratnju i ubijanje zarobljenika kojih je bilo oko 60. Dobrovoljce su odabrali komandanti Vojne i Civilne OZN-e Stjepan Hršak i Lepold Horvat, ali se Šafranko nije mogao sjetiti svih imena već samo nekih, koje ću navesti kasnije u tekstu.

Zadnja željeznička postaja prije posljednjeg sabirališta na pilani u Đurmancu, odakle su zarobljenici vođeni na stratište u Maceljsku šumu

Šafranko nam je opisao kako su zarobljenike iz logora Mirkovca i Oroslavlja odvodili u zatvorenim marvenim vagonima iz željezničke postaje Sv. Križa Začretja, Oroslavlja i Maribora preko Zaboka na posljednju stanicu u Đurmancu. Tu ih je čekao i preuzimao komandant Hršak s pratiocima i u koloni odvodio oko 600 metara do posljednjeg sabirališta na pilanu u Đurmancu. Tu su ih, po pričanju Šafranka, najprije opljačkali, sve što su imali (čak su mnogima skidali i cipele) te potom vršili

formalna razvrstavanja. Mnoge od njih su strijeljali već u Đurmancu, čega se vrlo dobro sjećaju stariji ljudi u ovome mjestu, a ostale su - kada su bile iskopane jame u Maceljskoj šumi - po dvojicu vezane žicom tjerali pješice. One koji su bili potpuno iznemogli kamionima su otpremali starom cestom do podnožja Maceljske šume, a od naselja "Fruki" Macelja Donjeg još su se pod pratnjom uspinjali strmim putom oko 3 km na sam vrh Maceljske šume Ilovec, gdje su ih na stravičan način ubijali. Način ubijanja, prema Šafrankovom kazivanju, detaljno ću opisati u sljedećem nastavku.

Ispričao nam je Šafranko kako su u Maceljskoj šumi pobijeni naši radnici, njih oko 650, i njihova djeca, koji su se nakon rata vraćali s rada u Francuskoj, te kako su im u Krapini prije smaknuća opljačkali sve što su nosili sa sobom. Evo tog njegovog iskaza:

"Početkom lipnja 1945. godine bio sam kratko vrijeme zatvoren i u velikom zatvoru bivše Kotarske oblasti u Krapini. U tom je zatvoru bilo puno ljudi iz Krapine i okolice, muškarci i žene zajedno. Tu sam zatekao i veliki broj muškaraca, žena, djevojaka i male djece iz Slavonije koji su se vraćali iz Francuske (države Vishi) gdje su bili na radu od 1941. do kraja rata 1945. godine. Nakon rata vraćali su se svojim kućama malim kamionima, automobilima i robom koju su u Francuskoj pokupovali od svoje teško zarađene uštađevine.

Po pričanju u zatvoru, došli su iz pravca Maribora i zadržani u Krapini. Prije nego su ih zatvorili, oduzeli su im putovnice i opljačkali sve što su nosili sa sobom: cipele, posteljinu, posleljno platno, kožu za cipele, uštađeni novac, prstenje, ure, lančiće, toaletne sapune, ručnike i sve ostalo što je imalo bilo kakvu vrijednost. U toj pljački bili su angažirani po zlu poznati podmukli cinkaroš u Krapini Zvonko Bešenski i njegov očuh Slavko Mužar, zvani Gulijuš, oba iz Slatine kod Krapine. Očuh Slavko bio je i 'stručnjak' za vezanje žicom osuđenih mučenika na pilani u Đurmancu prije njihova odvođenja na strijeljanje u Maceljsku šumu.

Kod iskopa jama u Maceljskoj šumi koje je vodio tajnik HDPZ-a pokojni gospodin Branko Vidaček sa studentima medicine i veterine, prema pisanju Večernjeg lista u mjesecu kolovozu 1992. godine pronašli su u

jamama osim kostura i muške šešire što su navodno pripadali ljudima koje su partizanski zločinci pohvatali po poljima. To ne odgovara istini, jer su to bili šeširi spomenutih naših pobijenih slavonskih radnika, povratnika iz Francuske.

U jednoj su iskopanoj jami pronađena i dva dječja kostura od 7 i 15 godina koja su bila vezana žicom (vjerojatno su bili braća). To je dokaz da su te nevine ljude bez ikakve krivice i suđenja, kao i malu nedužnu djecu hametice poblli, kako bi se na taj način tome zločinu zauvijek zametnuo svaki trag.

Zvonko Bešenski

Zvonko Bešenski i njegov očuh Slavko bavili su se u svibnju i lipnju 1945. u Krapini uglavnom pljačkom zarobljenika i lažnim prijavljivanjem ljudi OZN-i. Mnogi su na osnovi tih njihovih prijava kasnije pogubljeni na prostorima Maceljske šume.

Nakon rata tom opljačkanom imovinom izvodili su razne malverzacije, kupujući i preprodavajući kuće u Krapini. Na koncu je Zvonko Bešenski kao borac za svoje 'zasluge' dobio i besplatni stan u Zagrebu, gdje je svoj prljavi život skončao 1. svibnja 1994. Obojica su donosili i protiv mene prijave Hršaku i kasnije Kataleniću u Civilnoj OZN-i u kojima su me teško i lažno teretili.

Šafranko nam je također posvjedočio da su ti odabrani dobrovoljci imali određene dane u koje će u turnusima ubijati u Maceljskoj šumi. A kada su jedni bili na zadatku, drugi su se odmarali i spavali na I. katu tadašnjeg hotela "Central" u Krapini. U prizemlju toga hotela u kuhinji se je za njih pripremala hrana, a vino su dobivali iz opljačkanog podruma obitelji

Pažur. U prizemlju hotela bila je i Komanda mjesta, a komandant je bio partizanski poručnik Šepetauc.

Hotel Central u Krapini. U prizemlju hotela bila je Komanda mjesta, a na katu boravili su odabrani dobrovoljci - izvršitelji zločina u Maceljskoj šumi

Na suprotnoj strani hotela, s lijeve strane, bila je žandarmerijska stanica, u kojoj je na I. katu stanovao komandant Vojne OZN-e Stjepan Hršak s dvije partizanske poslužiteljice, a komandant Civilne OZN-e Leopold Horvat stanovao je kod obitelji Dolički, koja je imala gostionu u Krapini, no njima svoj smještaj nikada nije platio.

Žandarmerijska stanica u kojoj je na I. katu stanovao komandant Vojne OZN-e Stjepan Hršak 1945. godine

U nastavku razgovora Šafranko nam je ispričao da su mnoge zarobljenike pobili u jami s lijeve strane Mirkovečkog jezera. I okolni su seljaci pričali da je u toj jami pobijeno oko 1.500 ljudi, a kada su ih navečer vodili na strijeljanje. da su mnogi iz kolone skočili u vodu kako bi preplivali jezero i tako si spasili život, ali su ih sve pokosili šmajserskim rafalima na površini jezera. Dalje je rekao da su mnoge zarobljenike pobili i u šumi zvanoj Gaj, nedaleko od logora Mirkovca.

Budući da su u desnom logoru u Mirkovcu pored ustaških postrojbi bili zatočeni i njemački vojnici, pripadnici Rommelovog korpusa, tamo se nije smjela donositi hrana niti voda. A s obzirom na broj ubijenih u opisanoj jami, može se pretpostaviti da su s njima zajedno pobijeni i njemački zarobljenici pripadnici Rommelovog korpusa, a uleknuće te velike jame je vidljivo i danas.

Jama s lijeve strane Mirkovečkog jezera u kojoj je pobijeno oko 1500 zatočenika iz logora u Mirkovcu

Kako su njemački vojnici oko vrata nosili aluminijske pločice na kojima je bio urezan identifikacijski broj vojnika, to bi trebalo oformiti međunarodnu stručnu komisiju i pozvati predstavnike Njemačkog veleposlanstva u Zagrebu te u njihovoj prisutnosti s predstavnicima naše vlasti otvoriti jamu radi identifikacije pobijenih mučenika, kako bi se kosti

njemačkih vojnika vratile njihovim obiteljima u Njemačku i omogućilo im se dostojan pokop ili da se pokopaju na njihovom prostoru na Mirogoju.

Kosti naših mučenika trebalo bi staviti u lijesove prekrivene hrvatskom trobojnicom i dostojno pokopati u prisutnosti hrvatske javnosti i sa sv. Misom zadušnicom, također na prostoru gdje je bilo vojničko groblje poginulih hrvatskih vojnika u Drugom svjetskom ratu, a koje su 1947. godine preorali komunistički zlikovci da im tako i mrtvima zametnu trag.

Sve ostale iz Mirkovca koji ondje nisu bili ubijeni pred večer su otpremali pod naoružanom pratnjom na željezničku postaju u Sv. Križ Začretje i dalje noću u zatvorenim vagonima preko Krapine u Đurmanec.

Iz logora u Oroslavlju također su ih pod pratnjom naoružanih partizana otpremali noću u zatvorenim marvenim vagonima preko Zaboka i Krapine u Đurmanec. Neki su se spasili bijegom iz vlaka za Đurmanec, po kazivanju sada već pokojnog gospodina Slavka Ivankovića iz Hrvatske Kostajnice, Utolice 153 (objavljeno u glasilu "Hrvatski Domobran" broj 2, travanj 1996. i u glasilu "Zatvorenik" broj 60, ožujak 1997.). Gospodin Ivanković je također boravio u logorima u Mirkovcu i Oroslavlju 1945. godine.

Iz Maribora su preko Zidanog Mosta također dovozili zarobljenike u zatvorenim marvenim vagonima pod pratnjom naoružanih partizana preko Velikog Trgovišća na likvidaciju u Maceljsku šumu. O tome svjedoči živi svjedok, gospodin Zvonimir Zorić, koji se uspio spasiti 18. svibnja 1945. oko 19 sati bijegom iz jednog transporta u Velikom Trgovišću, a danas živi u Zagrebu.

U Velikom Trgovišću, između željezničke postaje i kuće u kojoj su bili stanovi željezničkih djelalnika, početkom travnja 1945. pala je bomba i načinila veliki krater.

Kada se je jedna skupina hrvatskih domobrana polovicom svibnja 1945. godine vraćala iz Slovenije svojim kućama u Slavoniju i došla do Velikog Trgovišća, domaći su partizani tražili da ih pobije grupa crnogorskih partizanki koje su tamo boravile. One su ih sve postrijeljale i mrtve pobacale u krater. Tada su partizani naredili seljacima da dovezu živo

vapno i da ih posipaju. Nakon toga su jamu zatrpali. Kasnije je na tome mjestu bio vrt za djelatnike željezničke postaje, a najzad su na tome mjestu i nad tim mučeničkim kostima podigli stambenu zgradu. To znaju svi stariji ljudi u Velikom Trgovišću i okolici. Po pričanju pučanstva, tamo je pobijeno između 150 i 180 domobrana, a o tome sam pismeno izvijestio Saborsku komisiju za istraživanje ratnih i poratnih žrtava, još 19. srpnja 1990. godine.

Šafranko nam je pričao da su dobrovoljci imali lozinku: "Sve cigare popušili, šaljite novih 80 ili 100 komada". Slali su je po kuriru iz Maceljske šume na pilanu u Đurmanec, a to je značilo da su pripremljene jame za toliki broj novih mučenika koji su čekali za otpremu. Jame su kopali i zatrpavali okolni povjerljivi seljaci, a djeca su im donosila hranu po nalogu Vojne i Civilne OZN-e iz Krapine.

Kada sam 10. svibnja 1945. bio uhapšen u Krapini, odveden sam u veliki zatvor u podrum Pažurove kuće. Pokraj tog zatvora s lijeve strane bio je još jedan manji podrum pretvoren također u zatvor, u kojemu je bila zatočena i Edita Pohl, danas udala Sutlar, koja radi u dječjem vrtiću u Zaprešiću. Poznavao sam je kao kolegicu iz Varaždinske gimnazije, a bila je kćerka upravitelja Trakošćana, koji je 1945. godine također bio u zatvoru u Krapini, kao i mnogi drugi.

Iz toga zatvora bio sam premješten u veliki zatvor bivše Kotarske oblasti, koji je bio u dvorištu i ograđen betonskim zidom. Ondje sam zatekao mnogo ljudi iz svih krajeva sjevernog dijela Hrvatskog zagorja i zarobljenike iz Slavonije koji su se vraćali iz Francuske.

Iz toga zatvora bio sam ponovno premješten u manji zatvor bivšega Kotarskog suda u Krapini. Tu sam, između mnogih poznatih, zatekao i Leopolda Miljana zvanog Poldek kojega sam poznavao iz Krapine. Njega je preslušavao Ivica Fizir i kasnije ga pustio na slobodu.

Iz tih zatvora su gotovo svi osuđeni na smrt, odvedeni u Maceljsku šumu i tamo pogubljeni. Samo manji broj ih je osuđen na dugogodišnje zatvorske kazne, kao npr. Danica Glumac iz Krapine, koja je bila osuđena na 20 godina robije, a bila je sa mnom u istom zatvoru Kotarske oblasti.

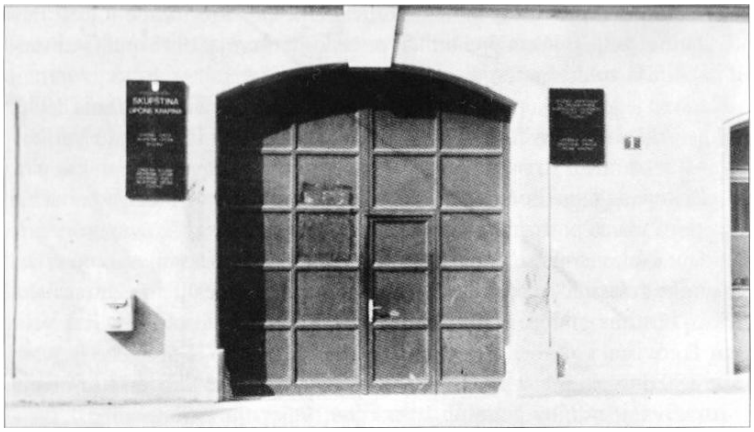

Velika ulazna vrata bivše Kotarske oblasti u Krapini, gdje su u dvorišnom dijelu bili zatvori ograđeni betonskim zidom

Iz zatvora Kotarskog suda bio sam po drugi put vraćen u veliki podrum Civilne OZN-e u Pažurovoj kući. U taj su zatvor svakodnevno dolazile grupe partizana koji su nas tukli kundacima šmajsera i nogama.

Naročito se dobro sjećam dvojice mladih ustaša, koji su bili braća, i njihova oca. Svi su bili rođeni u Pretkovcu kraj Krapine, ali se ne sjećam njihovih imena. Uhitili su ih i doveli u taj zatvor gdje su ih strahovito tukli. Sinovi su ubijeni u Maceljskoj šumi, a oca je 1951. godine na Uskrsni ponedjeljak uhitio u njegovoj kući tadašnji komandant UDB-e u Krapini Dragutin Živičnjak, zvani Drago, iz Svedruže kod Krapine. Živičnjak ga je, zajedno s vozačem tadašnje UDB-e u Krapini, nakon obilnog obroka i pića u njegovoj kući, uhitio i vezao u lance te su ga odveli u Krapinu u UDB-in podrum (blizu željezničke postaje). Noću ga je prilikom istrage s vezanim rukama i nogama ubio izrezanim komadom automobilske gume samo zato što su mu sinovi bili ustaše.

Manji zatvor bivšega Kotarskog suda u Krapini

Sve to mi je u svojoj kući u Krapini ispričao 1968. godine sada pokojni Stjepan Kunštek, vozač UDB-e koji je bio prisutan uhićenju, vezivanju i ubojstvu tog mučenika. Stjepan je inače bio brat Milana Kunšteka, komandanta logora u Mirkovcu.

Zgrada Civilne OZN-e u Krapini, gdje je do kamenih stepenica došao kamion u koji su 4. lipnja 1945. ukrcani svećenici i franjevci

Drago Živičnjak bio je kasnije otpušten iz krapinske OZN-e kao notorni alkoholičar, a zatim je radio u Zagrebu na Ciglani u Črnomercu kao portir. U Mjesnoj zajednici kod zagrebačkoga Zapadnoga kolodvora bio je strah i trepet okolnim građanima. Na koncu je kao kronični alkoholičar umro od ciroze jetre te je o državnom trošku, "za zasluge za narod", pokopan na Mirogoju u Zagrebu. Vozač Kunštek također je kasnije umro od teške bolesti bubrega.

Iz spomenutoga sam podruma u Pažurovoj kući noću bio pozivan na mnoga saslušanja, a jedne večeri potkraj lipnja 1945. prozvao me je Branko Löw da spremim svoje stvari i krenem za njim. Odveo me je na I. kat i s desne strane toga hodnika u jednu sobu, u kojoj je već bilo mnogo zatvorenika, i tu nas zatvorio.

Drugo jutro u zoru sve nas je prozvao i iz te sobe izveo ponovno Branko Löw, koji je bio u društvu sa Šafrankom, kao najodgovornijim i najpovjerljivijim vodnikom Vojne OZN-e, te s nekoliko pratilaca. Odveli su nas na željezničku postaju u Krapini i dalje vlakom do Zaboka, gdje smo u stanici okruženi pratiocima čekali vlak za Varaždin. Sjećam se da je jedan od pratilaca bio Josip Koret iz Slatine kod Krapine, a drugi Hrvat,

čijeg se imena ne sjećam, iz Svedruže kod Krapine. Molio sam ih da mi pomognu, jer su to bili ljudi iz mojega mjesta koje sam poznavao, a oni su mi odgovorili: "Zašto za vrijeme rata nisi došao u partizane, onda ne bi trebao sada moliti za pomoć. " Rekli su da mi oni ništa ne mogu pomoći.

U Varaždinu smo bili sprovedeni u ograđeni prostor blizu željezničke postaje koji je bio određen kao sabirni logor. Ondje sam zatekao mnogo poznatih ljudi iz Krapine, a među njima svojega školskog kolegu Rudolfa Dunaja, koji je rođen u Brezovici kod Krapine, te Stjepana Hercega s kojim sam bio u zatvoru u Sv. Križu Začretju. Nakon nekoliko dana je opet po mene i nekoliko zatvorenika iz tog sabirališta došao Mladen Šafranko s nekoliko naoružanih partizana. Vodili su nas poprečnim putem kraj napuštene zgrade židovske obitelji Gajer nasuprot Varaždinske gimnazije. Tu sam kroz razbijena stakla podrumskih prozora posljednji put vidio svoga gimnazijskoga kolegu iz Pregrade Ivana Toplaka, koji je bio sa mnom u zatvoru u dvorišnom prostoru bivše Kotarske oblasti u Krapini zajedno s kolegom Josipom Škrablom, također iz Gimnazije u Pregradi. Obojica su kasnije pogubljeni u Maceljskoj šumi.

Zatvorenike i mene odveli su u ograđeno dvorište bivšeg Vojnog okruga gdje smo zatekli velik broj zarobljenika. Usput mi je Šafranko rekao "da mi se neće ništa dogoditi i da ću samo malo pješačiti".

Tu smo bili nekoliko dana. Formirali su skupinu od oko 1.500 ljudi i u koloni smo pješice krenuli iz Varaždina na Križni put za Ludbreg, Koprivnicu, Križevce, Bjelovar, Viroviticu, Podravsku Slatinu, Našice, Osijek-Zeleno polje, Vukovar, Petrovaradin, Zemun, Apatin i Vršac, a zatim smo se ponovno vraćali preko Sombora u Osijek i iz Osijeka za Slavonski Brod. Na koncu smo završili u velikom sabirnom logoru "Glatis" u Slavonskoj Požegi, u kojem je bilo oko 30.000 zarobljenika. Nad ulazom u taj logor bila je velika četverouglasta ploča, na kojoj je pisalo "Sabirni logor domobrana - Slavonska Požega", a isti četverouglasti natpis bio je i na žigu koji su stavljali na otpusnicu onima koje su iz toga logora puštali na slobodu.

U Požegi sam proveo nekoliko dana i 31. kolovoza 1945. godine pušten sam kao đak na slobodu (neka vrsta amnestije). Na otpusnici je pisalo da

mi ona važi za besplatan prijevoz željeznicom od Slavonske Požege do Krapine.

Kako sam u Domobranskoj zastavničkoj školi u Zagrebu imao kolege iz Slavonske Požege, nakon izlaska iz logora prvo sam se javio Slavku Krambergeru, te Josipu Matinčiću, koji je u to vrijeme bio na Križnom putu pa sam u njegovoj kući razgovarao s njegovom braćom. Posjetio sam i obitelj kolege Josipa Borovca, koji je također još bio na Križnom putu, a kasnije u zatvoru i osuđen na 20 godina robije. Pokojna njegova majka i dvije njene kćeri primile su me kao sina, te sam se nakon 4 mjeseca patnje tamo prvi put oprao i najeo. Ostao sam kod njih 3 dana, a zatim sam krenuo vlakom na put u Krapinu.

Koristim priliku da se u ovoj knjizi i toj plemenitoj obitelji Borovec od srca najiskrenije zahvalim na ukazanoj dobroti i gostoprimstvu.

Partizanski su nam pratioci za vrijeme pješačenja skinuli ("đorali") odjeću i cipele tako da smo morali bosi i polugoli pješačiti kamenim i šljunčanim cestama. Tjerali su nas gladne i žedne da pjevamo partizanske pjesme "Kud narodna vojska prođe, sretna će se zemlja zvat" i "Amerika i Engleska bit će zemlja proleterska". U dubokom sjećanju mi je ostao jedan bunar pokriven crijepom i ograđen drvenim letvicama u Podravskoj Slatini, s lijeve strane željezničke postaje. Bio je na jednoj strani otvoren pa smo molili pratioce koji su jahali na konjima da se možemo napiti vode, no oni su nam odgovorili da je voda otrovana, jer da su ustaše u taj bunar bacali partizane. Malo dalje pokraj ceste čekale su žene, djevojke i mala djeca, koji su donijeli kruha, mesa, mlijeka i vode da bismo se okrijepili. No, partizanski nam pratioci nisu to dopustili, nego su posude s mlijekom i vodom te košare s hranom nogama prevrnuli i razbacali po zemlji, vičući "da smo mi banda i da mi više ne smijemo jesti". Žene su odgovorile da su one hranile i njih, te da smo mi njihova djeca. Partizani su odgovarali da je "sramota za vas da ste rodile takvu banditsku djecu". Tako smo gladni i žedni nastavili put u neizvjesnost.

Sjećam se da smo uz put na jednoj njivi dobili dozvolu od pratioca da pronađemo mladi, još nedozreli krumpir, koji smo izvadili iz zemlje i pekli. Tako smo malo utažili glad.

Pročitao sam puno knjiga o tim križnim putovima, ali nigdje nisam našao da je itko spomenuo te plemenite slavonske majke, djevojke i djecu koji su nam u najtežim životnim trenucima nesebično htjeli pomoći da ne umremo od gladi, iscrpljenosti i žeđi. Vjerujem da su tim putovima prolazile i mnoge druge kolone koje se sjećaju tih plemenitih hrvatskih žena i djece, pa im ja u svoje ime i u ime svih zarobljenika koji su tim putem prolazili u ovoj spomen-knjizi također odajem najiskrenije divljenje, poštovanje i najsrdačniju zahvalnost za pomoć koju su nam htjeli pružiti. Tu im dobrotu nećemo nikada zaboraviti.

Neopisive patnje koje sam proživio pratile su me s velikim posljedicama pred nadošlom komunističkom vlašću. Pred njima, međutim, nisam nikada pokleknuo od 1945. godine pa sve do 1990. godine, do ponovnog ostvarenja naše nove države Hrvatske, za koju sam bio presretan da sam je doživio.

Tu veliku patnju nosio sam u srcu i sjećanju sve do Cvjetne nedjelje 1990. godine, kada je na Trgu Francuske revolucije u Zagrebu gospođa Gordana Turić (kasnije saborska zastupnica) prvi put progovorila o patnjama i stradanjima zarobljenih hrvatskih vojnika 1945. godine. Rekla je kako će se otvoriti sve jame diljem Hrvatske kako bi se utvrdili komunistički zločini i da bi se odalo poštovanje svim ubijenim hrvatskim mučenicima.

Nazvao sam gospođu Turić telefonski, sve joj ispričao i predložio joj da odemo pregledati jame za koje sam čuo da postoje u Maceljskoj šumi. Prije toga zamolio sam brata Mladena Šafranka, koji je imao krojačku radnju na Maksimirskoj cesti u Zagrebu i kojem sam prije 30 godina rekao da me je njegov brat 1945. godine spasio od sigurne smrti na OZN-i u Krapini, da pokuša nagovoriti brata Mladena, koji je stanovao u Velikoj Gorici, da ide s nama i pokaže nam sve jame koje postoje u Maceljskoj šumi.

I doista, brat ga je zamolio, a Šafranko je pristao da ide s nama, ali je tražio da novinari "Vjesnika (koji su također išli s nama) dođu po njega u Veliku Goricu i da ga na povratku vrate kući. On je tako došao s novinarima, ali je putem - mislim kod Đurmanca prešao u kola gospođe Turić. Došli smo do naselja Fruki u donjem Macelju i krenuli pješice uz brdo, istim putem

kuda su nas vodili vezane zarobljenike. Novinari su to objavili prvi put toga dana u Nedjeljnom Vjesniku (22. srpnja 1990.) na prvoj stranici.

Stigli smo na rub šume u podnožje Ilovca. Tu smo stali, a Mladen Šafranko nam je pričao i pokazao s lijeve strane puta veliki prostor s posječenim stablima koji se spušta nizbrdo. Rekao je da je tu bila velika vododerina gdje su seljaci samo otkopali lijevu i desnu stranu te da su na tome mjestu ubijali po grupama dovedene vezane zarobljenike dok se jama nije napunila. U toj jami su pobili oko 3.000 ljudi, a tada su je zatrpali seljaci i lugari. Dalje nam je pričao kako se ovdje osjećao jak smrad raspadajućih lešina. Ispričao je kako je ovamo došao spasiti moga kolegu Ivana Toplaka, jer mu je njegov otac, sada pokojni Dominik iz Valentinova kraj Pregrade, bio kum na krizmi. U Krapini je, naime, čuo da je ovamo doveden iz Varaždina, ali da je na žalost došao prekasno i nije mu više mogao pomoći. Našao ga je mrtva, a strijeljao ga je Florijan Šerek, dobrovoljac rođen u Svedruži kod Krapine, koji je bio naš mlađi kolega iz Pučke škole u Svedruži.

U nastavku ću opisati kako su, po pričanju Mladena Šafranka, u Maceljskoj šumi ubijali naše zarobljenike i civile. Navest ću i imena ubojica kojih se sjećao, a koji su počinili taj nezapamćeni zločin, kao i imena mojih školskih kolega koji su tamo bili pogubljeni. Evo što je Šafranko ispričao:

"Kao što sam već opisivao, prve pridošle grupe zarobljenika iz pravca Maribora strijeljali su odmah u Đurmancu. No, kako je to bilo blizu naselja, upućivali su ih dalje u Krapinu na sabiralište oko Pučke škole i na staro sajmište gdje je danas Autobusni kolodvor te dalje u sabirne logore u Mirkovec i Oroslavlje. Tada su organizirali ekipe seljaka koji su kopali jame u podnožju Ilovca, na njegovu vrhu i kod Lepe Bukve.

Svi su dolazili iz logora i na pilani u Đurmancu su bili vezani žicom, a pred večer su išli dalje pješice. Iznemogle su zarobljenike vezane otpremali kamionima s naoružanim pratiocima oko 4 km do naselja Fruki u Macelju Donjem u podnožju Maceljske šume. Dalje od toga naselja uspinjali su se strmim putem, po grabama kojima su šumski radnici vukli oborena drva, a sa strane su ih vezane žicom pratili naoružani partizani."

Šafranko nam je također kazao kako su ti mučenici putem molili vode, ali su im sprovodnici odgovarali, da bi ih zavarali, "da idu na šumske radove i da ih na vrhu čeka Pavelić s hladnim gemištima". Putem su ih i tukli šmajserima.

Tako su se ti mučenici uspinjali oko 3 km na sam vrh Ilovca, gdje su već bile iskopane velike jame u dolini s lijeve strane. Prve grupe koje su došle morale su kleknuti i tada su ih ubijali metkom u glavu.

Ostale grupe su ubijali na samom vrhu Ilovca. Zarobljenici su bili vezani i u jednoj ih je grupi bilo 101. Ubijali su udarcima tupog dijela sjekire po glavi, a ostali su to promatrali čekajući na red i, po pričanju Šafranka, jako su plakali i zapomagali. Sve je to bilo jezovito promatrati i slušati.

Zadnje grupe su vezane ubijali šmajserskim rafalima u prepone i noge ispred jama u dolini s lijeve strane Ilovca. Tako su ti mučenici, krvareći i s bolnim krikovima, još poluživi pobacani u jame i zatrpani zemljom.

U jednoj od tih jama je ubijen i gospodin Leon Heger. Uz njegov kostur kod iskopa tih jama 1992. godine pronađen je njegov vjenčani prsten, na kojemu je bilo ugravirano "20. VIII. 1920. - Zora". Kada je taj prsten pokazao tadašnji zastupnik Vice Vukojević na TV-u, pronađena je Hegerova, sada već pokojna supruga gospođa Zora, na čijem je prstenu bilo ugravirano "Leon" i "20. VIII. 1920." Tako je, zahvaljujući tom pronađenom prstenu, još za života saznala tragičnu istinu o mjestu i načinu pogubljenja svog supruga Leona 1945. godine, što je detaljno bilo opisano u "Areni" broj 1073 od 7. kolovoza 1993. na str. 58. i 59 . Osim toga prstena, uz kostur je pronađeno još 14 zlatnika koje je stradalnik vjerojatno progutao prije smaknuća, te zlatni i srebrni zubi i mnogo manšeta.

U jednoj jami pronađena je uz kostur ovalna aluminijska vojnička porcija, na kojoj je bilo ugravirano, vjerojatno džepnim nožićem, ime Antuna Jurana iz tadašnjeg Kotara Nova Gradiška, selo Žalec, s datumom 1. lipnja 1945. zajedno sa šumom i križem. To je značilo, ako to netko pronađe, da su na tome mjestu grobovi ubijenih hrvatskih mučenika, pa se pretpostavlja da je Juran te podatke ucrtao prije nego je ubijen.

Sada slijede imena ubojica u Maceljskoj šumi, kojih se sjećao Mladen Šafranko. To su redom:

1. IVAN VALJAVEC, sada živi u selu Lepajci kod Krapine. Poslije rata radio je u Njemačkoj na određenim zadacima UDB-e među našim radnicima. Živi od naše i njemačke mirovine i naoružan.

2. RUDOLF KRIVAK, sada već pokojni. On je bio osobito krvoločan u ubijanju zarobljenika. U Krapini mu živi sin Ivan, po zvanju inženjer.

3. JOSIP KORET, sada pokojni, rođen u selu Slatini kod Krapine.

4. DRAGUTIN KORET, brat Josipa, također sada pokojni, rođen u selu Slatini kod Krapine.

5. STJEPAN VINCELJAK, iz Radobojskih Brega kod Krapine.

6. ŠIME LELJAK, zvan Šinter, iz Ravninskog kraj Đurmanca. Prema pričanju pučanstva, bio je posebno okrutan u ubijanju zarobljenika i vezanih vojnika, razbijanjem lubanja sjekirom, s organiziranom ekipom lugara.

7. FLORIJAN ŠBREK, sada pokojni, rođen u Svedruži kod Krapine. U Krapini je 1945. godine bio stražar na Vojnoj i Civilnoj OZN-i i, po pričanju očevidaca, on je strijeljao moga kolegu Ivana Toplaka. Usput, iznad velike jame u koju je bačen moj kolega nalazi se stara smreka iz onoga vremena označena šumarskom oznakom 42/b, a u toj je jami prema pričanju Šafranka ubijeno oko 3.000 ljudi.

Pod smrekom označenom šumarskom oznakom 42/b nalazi se masovna grobnica

Šafranko nam je također kazao da je mog školskog kolegu Ivana Toplaka optužio njegov susjed Ferdinand Hriberski iz Svedruže kod Krapine, koji je za vrijeme rata bio partizan negdje u Slavoniji. Tamo je počinio velike zločine, pa mu je UDB-a predložila da počini samoubojstvo kako se ne bi protiv njega vodio javni proces. On je to i izvršio na Uskrsni ponedjeljak 1947. godine, postavivši si u jednoj šumi kada se vraćao od svoje klijeti u Klenicama ispod prsa bombu koja ga je raznijela na komadiće po drveću. Tako je završio veliki komunist i partizanski zločinac Ferdinand Hriberski iz Svedruže, dok je Šerek poslije rata dugo godina radio u UDB-i na Savskoj cesti u Zagrebu, a u Zagrebu je i umro.

8. IVAN STRMEČKI, zvani Stanko, sada pokojni, rođen u Jesenju Gornjem, gdje je poslije rata i umro. Počinio je velike zločine, ubijajući nedužne ljude za vrijeme i poslije rata u Jesenju i okolici.

9. SLAVKO KOVAČEC, zvani Štefunjak, sada pokojni, rođen u Donjem Jesenju. Poslije rata je izvršio samoubojstvo u Žutnici kraj Krapine i pokopan je na krapinskom groblju. Počinio je također velike zločine ubijajući nedužne ljude.

10. DRAGUTIN DRAGANIĆ, zvani Radobajec, sada pokojni, rođen u selu Gorjani kod Radoboja. Umro je u Gornjem Jesenju, gdje se prije rata priženio. Također je činio velike zločine, ubijajući nedužne ljude za vrijeme i poslije rata.

11. JOSIP KOVAČEC, rođen u Jesenju Donjem, danas živi u Krapini. Ubio je mnoge nedužne ljude u Gornjem i Donjem Jesenju i okolici.

12. ALOJZ BRODAR, danas živi u Gornjem Jesenju.

13. ZVON SMREČKI, rođen u Radoboju, gdje je i umro prije nekoliko godina. Počinio je velike zločine za vrijeme i poslije rata u Radoboju i okolici.

14. MIŠKO GROBOTEK, rođen u selu Gorjani kod Radoboja. Počinio je također velike zločine ubijajući nedužne ljude u samom Jesenju i okolici.

15. AUGUST HERCEG, zvani Brko, rođen u Jesenju Gornjem, gdje je živio do završetka rata. Nakon rata se preselio u Krapinu, gdje je i umro, te

pokopan na krapinskom groblju. U Krapini je bio sekretar Kotarskog komiteta KPJ i predsjednik Kotara Krapine. Počinio je velike zločine ubijajući nedužne ljude u Jesenju i okolici.

To su imena petnaestorice okrutnih ubojica zarobljenih hrvatskih vojnika u Maceljskoj šumi koje mi je dao Mladen Šafranko. Imena ostalih 45 zločinaca nije se mogao sjetiti.

Slijede imena mojih pobijenih kolega na prostorima Maceljske šume u svibnju i lipnju 1945. godine. To su:

1. *Stjepan Barušić* iz Bihaća ili okolice, pitomac Domobranske zaslavničke škole u Zagrebu, Ilica 242. U toj je školi 20. srpnja 1944. bio promaknut u čin djelatnog zastavnika, a promaknuće je potpisao tadašnji ministar Hrvatskih oružanih snaga Ante Vokić.

Bio je dotjeran iz Bleiburga u plavoj finskoj odori, tada u činu poručnika, ali je bio bez oznake čina, bos, a oko pojasa je imao špagom privezanu vojničku porciju. Zatvoren je u zloglasni podrum Civilne OZN-e u dvorišnoj zgradi obitelji Pažur, u kojemu sam se ja već nalazio. Jedne ga je noći prozvao Branko Löw, oficir OZN-e, na saslušanje u I. kat, gdje ga je preslušavao istražitelj Ivica Fizir. On mu je na saslušanju izvršio pretres i, prema njegovom kazivanju, kad se vratio sa saslušanja - u gornjem džepu haljinca (tako se zvala bluza u hrvatskoj vojsci) pronašao maturalnu svjedodžbu i svjedodžbu ispita zrelosti Zastavničke škole Oružanih snaga, zaključivši po tome da je bio hrvatski časnik. Na temelju te maturalne svjedodžbe bio je osuđen na smrt i strijeljan u 20. godini života.

Kao kolegi iz Domobranske zastavničke škole, pričao mi je Barušić u tom pudrumu da ga je preslušavao isljednik malen rastom, odjeven u prekrojenu englesku odoru i bez oznake čina. Također mi je rekao da je čuo kada ga je netko zvao "drug Fizir". Barušić je bio pogubljen 4. lipnja 1945.

2. *Ivan Herceg*, djelatni zastavnik iz Zagreba, bio je maturant. Strijeljan je u Maceljskoj šumi u 2l. godini života. U to je vrijeme imao živu majku u

Zagrebu. S njim sam bio u zatvoru u Sv. Križu Začretju, a sve detalje sam već ranije opisao.

3. *Rudolf Horvat*, rođen u Svedruži 25. rujna 1924., sin Dragutina i majke Marije. Bio je vojnik u njemačkoj odori s hrvatskim grbom na desnom rukavu, a u vojsci je konjskom zapregom prevozio kruh i zbog toga je osuđen na smrt. Odmah nakon rata, kada se prijavio u Krapini, odveden je u Đurmanec ili Maceljsku šumu i tamo je strijeljan u 20. godini života.

4. *Rudolf Dunaj* iz Brezovice kod Krapine. 1942. godine završio je malu maturu u Krapini. Bio je ustaški vodnik. Pogubljen je u Maceljskoj šumi u 18. godini života.

5. *Ivan Hršak*, moj školski kolega iz Pučke škole u Svedruži, bio je u policiji i odmah nakon rata uhapšen je u svojoj rodnoj kući u Gredencu kod Krapine. Naš kolega Živko Kunštek koji danas živi u Svedruži kod Krapine i njegov tast Rudolf Faget, također iz Svedruže, sada pokojni, odveli su ga u zatvor u Krapinu u podrum Vojne OZN-e, gdje su ga strašno tukli i mučili. Vidio sam ga na hodniku I. kata, gdje sam čekao kolonu za strijeljanje u Maceljskoj šumi, kada ga je stražar vodio 21. svibnja 1945. prije podne na istragu svega prebijenog i s crnim podljevima po glavi i oko očiju. Od njegova pokojnog ujaka Slavka Hršaka kusnije sam čuo da ga je taj Živko pratio i do jame gdje je strijeljan i da mu je vezanom prije strijeljanja još živom odgrizao oba uha. Strijeljan je u 19. godini života.

6. *Josip Škrabl*, rođen u Pregradi, civil, pogubljen je u Maceljskoj šumi u 20. godini života. Bio mi je kolega iz Pregradske gimnazije.

7. *Ivan Toplak*, rođen u Valentinovu kraj Pregrade 1. kolovoza 1922. od oca (sada pokojnog) Dominika i majke (pokojne) Marte. Bio mi je također školski kolega iz pregradske Privatne gimnazije, a 1941. godine je završio malu maturu u Zagrebu. Bio je civil i odmah nakon mature je radio na Općinskom poglavarstvu u Pregradi kao pisarski vježbenik, a 1942. gudine kao činovnik na Tehničkom odjeljku u Krapini. U Krapini smo bili zajedno kada je uhapšen, a vidio sam ga i u podrumu zgrade obitelji Gajer u Varaždinu. Bez suđenja je preko Lepoglave odveden u Maceljsku šumu, gdje ga je u jami u podnožju Ilovca vezanog strijeljao Florijan Šerek, naš

mlađi kolega iz Pučke škole u Svedruži. Mladen Šafranko mi je pričao kako ga je iz Krapine došao spasiti jer su bili rođaci. No, više mu nije mogao pomoći, jer je već bio ubijen i vidio ga je u toj otvorenoj jami mrtva, ruku vezanih žicom. Ivan je strijeljan u 22. godini života.

Njegov otac Dominik teško je tugovao za svojim ubijenim sinom. A Dominika je 1957. godine, dan prije Svih Svetih, kao "nepodobnog" u njegovoj kući u Valentinovu udarcem kolca po glavi ubio ljubavnik njegove snahe (supruge starijeg sina Josipa), koji je bio član Partije i za taj zločin nije bio kažnjen. Dominik je sa suprugom Martom (majkom ubijenog Ivana) pokopan na mjesnom groblju u Pregradi.

Zanimljivo je spomenuti da je pokojni Dominik za stare Jugoslavije bio nadcestar u Pregradi. Njegovim se nastojanjem od bivše Savske banovine dobilo odobrenje i kredit da se izvrši premjer za izgradnju makadamske ceste na relaciji Valentinovo-Petrovsko-Krapina. Premjer je izvršen ljeti 1931. godine i te je godine započela izgradnja te ceste na dionicama od Valentinova prema Svedruži, dijelom u samom Petrovskom ispod groblja, te iz Krapine prema starom kupalištu i u podnožju ispod kapelice Sveta tri kralja, a iznad Krapine je trebala izaći da se spoji za Petrovsko.

Ta je gradnja nastavljena 1941. godine za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske, a obustavljena je zbog ratnih prilika. Dovršena je tek 1984. godine. Na proslavi završetka izgradnje te ceste u "Crvenkapici" u Valentinovu nitko od prisutnih nije ni spomenuo imena toga poduzetnog, poštenog i čestitog čovjeka koji je zaslužan za izgradnju prve prometnice u tom zaostalom kraju Hrvatskog zagorja. Stoga mu u ovoj spomen-knjizi za to veliko djelo izražavam osobito poštovanje i najiskreniju zahvalnost.

Svi poimence navedeni sigurno su strijeljani poslije rata 1945. godine u Maceljskoj šumi. Na ovome mjestu nemam namjeru opisivati zločine koji su se u mojem kraju događali za vrijeme rata, osim ubojstva Antuna Presečkog 1943. godine i njegovog sina Janka, koji je ubijen u jesen 1944. godine.

1. *Antun Presečki*, zvan i Ton, rođen u Preseki kod Krapine 1896. godine, od oca Janka i majke Kate, bio je ustaški tabornik. Ubijen je 1943. godine ispred svoje kuće metkom u vrat koji je ispalio njegov susjed, sada

pokojni, Pavao Poslončec iz Podgaja kod Krapine. Metak se odbio od zida i samo ga je ranio. Nakon toga mu je drugi susjed Stanko Ormuž iz Slatine kod Krapine zadao još tri uboda nožem u leđa. Od toga je iskrvario i umro u najtežim mukama.

Slika Mladena Šafranka s leđne strane (četvrti s desne strane), iznad jame 42/b, u kojoj je pobijeno oko 3.000 mučenika i gdje sam, prema njegovu pričanju i ja trebao biti strijeljan 21. svibnja 1945. da me te večeri nije pustio kući iz Vojne OZN-e u Krapini

Po pričanju okolnog pučanstva, organizator toga krvoločnog ubojstva bio je Ivica Gretić, poznat po zločinima što ih je za vrijeme rata činio diljem Hrvatskog zagorja kao partizanski komesar, pukovnik Zagorskog odreda. Inače, ubijeni Antun Presečki bio je u svojem selu vrlo uzoran, nadasve pošten i čestit čovjek. Pokopan je na mjesnom groblju na Petrovskom, gdje je njemu, svojem ocu Rudolfu i u Maceljskoj šumi ubijenom stricu Janku njegov unuk Antun Presečki podigao vrlo lijep spomenik.

2. Njegov sin *Janko Presečki*, rođen u Preseki 1925. (otac Antun i majka Alojzija), ubijen je u jesen 1944. godine u Maceljskoj šumi na Loborščaku. Na tome prostoru pogubljeno je još mnogo ljudi.

Govoreći o Janku Presečkom, prvi put je Mladen Šafranko spomenuo kako sam u toj jami i ja trebao biti strijeljan 21. svibnja 1945. oko 23 sata da me toga dana nije pustio kući iz OZN-e u Krapini.

Na daljnje moje pitanje gdje su druge jame, Šafranko nam je odgovorio da za druge jame ne zna i zamolio nas je da ga što prije vratimo u Veliku Goricu. Mi smo ga htjeli zadržati i kada smo se spustili u Lepu Bukvu ponudili ga da s nama nešto pojede i popije, jer je toga dana bila velika vrućina, ali je on to odbio, jer da ga ovdje svi poznaju i da želi da što prije ode odavde.

Molio sam ga da kod jame napravimo jedan snimak ali je on i to odbio. Novinski fotograf je ipak snimio s leđa njega i položaj velike jame, a taj je uviđaj objavljen u "Vjesniku" 22. srpnja 1990.

Dana 27. travnja 1991. godine vodio sam komisiju Zagrebačke nadbiskupije, na čelu s tajnikom vlč. dr. Stjepanom Kožulom, provincijalom dr. Mirkom Mataušićem, dekanom u Krapini vlč. Matijom Burjom, gvardijanom Franjevačkog samostana u Krapini fra Anđelkom Rakhelom i vodičem koji je poznavao uleknuća jama na Ilovcu otprije i još trojicom svojih kolega.

Prije dolaska u Krapinu obišli smo nekadašnje logore u Mirkovcu i zatvore u Sv. Križu Začretju, a u samoj Krapini obišli smo sve zatvore i zgrade Vojne i Civilne OZN-e. Zatim smo se uputili u Maceljsku šumu, na sam vrh Ilovca, gdje su još bile zatvorene jame i sve je snimljeno i zapisnički utvrđeno.

Nakon obilaska jama na samom vrhu Ilovca spustili smo se do velike jame u podnožju Ilovca gdje uz rub puta iznad te jame postoji stara smreka iz onog vremena koja je označena šumarskom oznakom 42/b. U toj je po Šafrankovu pričanju, bilo pobijeno oko 3.000 vezanih hrvatskih zarobljenika dovedenih u grupama.

Na koncu smo posjetili veliku jamu i nekoliko manjih jama u Lepoj Bukvi gdje su pogubljeni svećenici i franjevci te 60 hrvatskih časnika. Kod velike jame koja je označena rimskim IVd je 9. lipnja 1991. u 16,30 prvu spomen-misu za sve mučenike koji su 1945. godine pobijeni na prostorima

Maceljske šume predvodio naš uzoriti kardinal dr. Franjo Kuharić. Prisustvovalo joj je oko 8.000 vjernika.

To je mjesto blagoslovljeno i posvećeno da se svake godine u prvu nedjelju nakon 5.lipnja održi spomen-misa za ubijene mučenike na tome mjestu. To je također opisano u knjizi "Spomenica žrtvama ljubavi Zagrebačke nadbiskupije" dr. Stjepana Kožula, koja je hrvatskoj javnosti predstavljena 22. veljače 1993. u Zagrebu.

VICE VUKOJEVIĆ, PREDSJEDNIK DRŽAVNE KOMSIJE ZA UTVRĐIVANJE RATNIH I PORATNIH ŽRTAVA

Ratni zločini ne zastarijevaju

Još uvijek ne znamo točno koliko se jama nalazi na području Maceljske šume, Đurmanca, Mirkovca, od Zaprešića do Sutle i Velikog Trgovišća, pa do područja Kočevskog Roga u Sloveniji. Trenutačno su najintenzivnija istraživanja na lokalitetima u Maceljskoj šumi. Ondje su dosad otkrivene 23 jame u kojima su pronađeni kosturi ubijenih zatočenika i njihovi osobni predmeti. U dosad najvećoj jami na vrhu brda Ilovec pronašli smo 101 kostur, a u ostalim jamama od 50 do 70 kostura. Ljudi su ubijani na razne načine – prostrelom u glavu ili trbuh, udarcem čekića i šumske sjekire, a najstravičnije je da je većina ubijenih živa zakopana. To su stravični zločini i oni moraju izići na vidjelo. Ratni zločini ne zastarijevaju i zadatak je komisije na čijem sam čelu da utvrdi povijesnu istinu.

Vice Vukojević, predsjednik Državne komisije za utrđivarnje ratnih i poratnih žrtava

Dana 3. svibnja 1992. vodio sam Komisiju za utvrdivanje ratnih i poratnih žntava Hrvatskog sabora na čelu s tadašnjim predsjednikom te Komisije gospodinom Vicom Vukojevićem, tajnikom gospodinom Florijanom Borasom, i saborskom zastupnicom gospođom Gordanom Turić i (danas već pokojnim) tajnikom HDPZ-a gospodinom Brankom Vidačekom.

Obišli smo najprije nekadašnje logore u Mirkovcu kod Sv. Križa Začretja, zatim veliku jamu s lijeve strane mirkovečkog jezera koja do danas nije otvorena, zatvore u Sv. Križu Začretju, zgrade Vojne i Civilne OZN-e i ostale zatvore u Krapini te Franjevački samostan, gdje smo slikali krunice

i medaljice koje su svećenici i franjevci odbacivali putem do jame u Lepoj Bukvi gdje su strijeljani. Na koncu smo krenuli u Lepu Bukvu do jame gdje su pobijeni svećenici, franjevci i hrvatski časnici.

Nakon toga smo pošli put Ilovca i zaustavili se kod prve jame u podnožju Ilovca (gdje sam trebao biti strijeljan 21. svibnja 1945.) i dalje na sam vrh Ilovca gdje se nalaze te stravične jame u kojima su pobijeni naši hrvatski mučenici. Jame su bile zatvorene. Gore sam zapalio svijeće, izmolili smo Očenaš za pokoj duša tih pobijenih mučenika, a nad jamom gdje su ih ubijali sjekirama održao sam kratki spomen-govor. Nakon toga upitao sam gospodina Vukojevića kada će se otvarati jame. Usput sam napomenuo da je u njima ubijeno i šest mojih školskih kolega, ali ne znam u kojim jamama, te da bih želio biti prisutan kada se one budu otvarale, da se poklonim njihovim sjenima i odam im dužno poštovanje. On je rekao da će se jame otvarati kad završi rat i da ću biti pozvan kad se počne s otvaranjem i istraživanjem.

Jama na vrhu Ilovca u kojoj je, razbijanjem lubanja udarcima tupog dijela šumskih sjekira, pogubljen 101 žicom vezani hrvatski vojnik

Nekoliko dana nakon toga izviješćena je podružnica HDPZ-a u Đurmancu da na Ilovcu pripreme teren za slijetanje helikoptera. Gore je ponovno došla Komisija s pokojnim tajnikom HDPZ-a Brankom

Vidačekom. Dogovorili su se i zadužili gospodina Vidačeka da on organizira skupinu studenata medicine i veterine, a bili su pozvani stručnjaci Patologije Medicinskog fakulteta u Zagrebu te je počelo otvaranje jama i iskapanje posmrtnih ostataka tih mučenika. Na žalost, nije bila pozvana medunarodna komisija stručnjaka (kao kod otvaranja Ovčare), sastavljena od stručnjaka sudske medicine, balističara, forenzičara i ostalih stručnjaka koji su mjerodavni da stručno utvrde način na koji su ubijani i da se to sve fotografira i zapisnički utvrdi istina o našoj tragičnoj povijesti i za međunarodnu javnost. To nije učinjeno iz meni nepoznatih razloga.

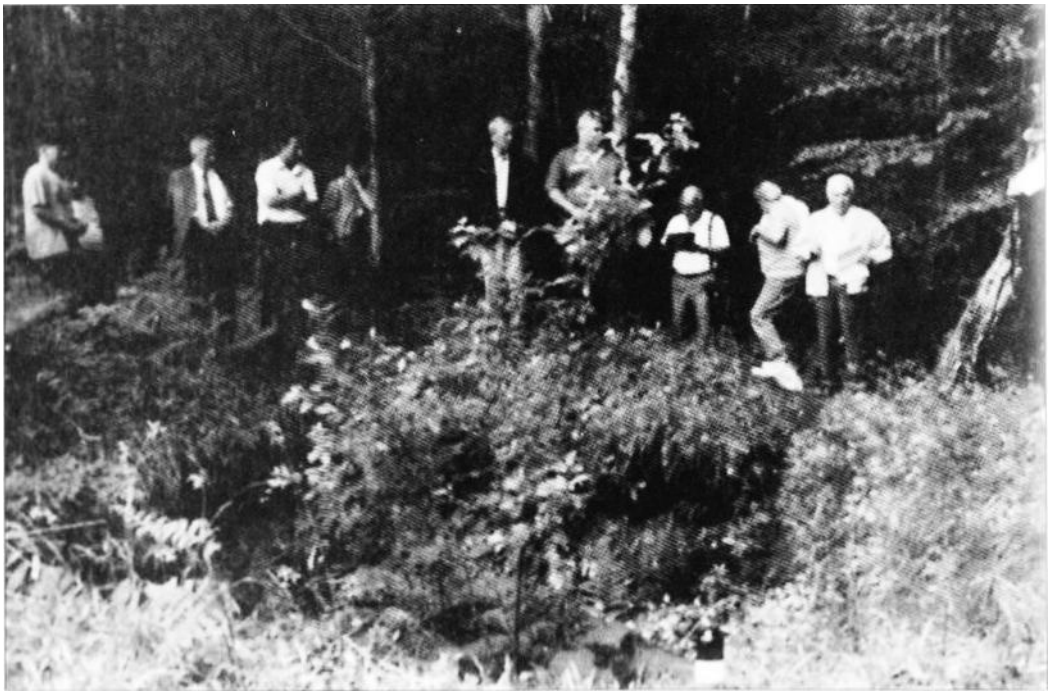

Slika druge jame na Ilovcu, gdje su pobijeni, žicom vezani, hrvatski vojnici-mučenici

Kada su iskapanja počela, nikad me o tome nije izvijestio gospodin predsjednik Komisije Vice Vukojević, pa sam dolazio u HDPZ, molio i ostavljao poruke gospodinu Vidačeku da me odvede na lice mjesta, što mi je bilo obećano, ali on to nikad nije učinio. Tada sam prvi put posumnjao da se s ovim iskopima i kostima nešto događa i da više nije potrebno da se tamo pojavljujem. I zaista, oni su te jame 1992. godine otkopavali skoro 3 mjeseca, a (danas već pokojni) Vidaček je uspio tada u

Krapini postići da se kroz šumu napravi cesta kojom se može doći do Ilovca, ali samo osobnim kolima, zbog preuske ceste i velikih provalija.

O tim je iskopima pokojni tajnik HDPZ-a Branko Vidaček 1992. godine vrlo šturo pisao u nekoliko nastavaka u *Večernjem listu*. Sami iskopi vršeni su bez znanja hrvatske javnosti i bez znanja Zagrebačke nadbiskupije kada su otvarali jamu gdje su pobijeni svećenici s franjevcima i hrvatskim časnicima.

Tada su otvorene ukupno 23 jame i iskopana 1163 ljudska kostura. Uz te su kosture pronašli 14 zlatnika i zlatni prsten ubijenoga gospodina Hegera te vojničku porciju, o čemu sam već ranije pisao. Zlatnici, porcija i druge stvari pronađene u otkopanim jamama nalaze se kao jedini dokazi počinjenih zločina na čuvanju kod saborske Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava, ali ja ih dosad nisam uspio vidjeti.

Te mučeničke kosti trebale su biti položene u drvene lijesove i uz znanje hrvatske javnosti i Zagrebačke nadbiskupije dostojno pokopane na Mirogoju iza spomenika *Hrvatskim žrtvama Bleiburga*, na mjestu gdje su partizanski zlikovci 1947. godine preorali grobove naših hrvatskih vojnika domovinske vojske koji su umrli ili poginuli za vrijemc Drugog svjetskog rata od 1941. do 1945. godine. Zato je potrebno da se još istraže sve neotkrivene jame u Maceljskoj šumi, da se smrt tih mučenika unese u školske udžbenike, da se od Ilovca popravi cesta radi lakšeg prilaza, da se naprave putokazi i da se na mjestu pogubljenja svećenika, franjevaca i hrvatskih časnika kod jame IV/d napravi mala kapelica s popisom ubijenih svećenika i franjevaca.

Potrebno je da se konačno ta skrivena tajna nakon 52 godine u cijelosti objavi hrvatskoj javnosti, kako bi naši ljudi (posebice djeca) bili upoznati s tom velikom tragedijom i da zajedno s njima obitelji ubijenih mogu posjećivati ta stravična gubilišta i nad njima zapaliti svijeću, donijeti im stručak poljskog cvijeća i izmoliti *Oče naš* za pokoj i spomen tim pobijenim hrvatskim mučenicima. To su bili mladi ljudi, koji su većinom mobilizirani da brane hrvatsku domovinu. I branili su je svojom krvlju i životima, a na koncu su kao zarobljenici u svojoj domovini doživjeli stravičnu smrt od domaćih partizanskih zlikovaca pomračene svijesti.

Mjesto treće jame na Ilovcu, gdje su strijeljani naši vojnici

Kako nam je izjavio Mladen Šafranko, na prostorima Maceljske šume još ima oko 130 jama za koje sve ne znamo točne lokacije, a u kojima se još nalazi oko 12.000 ubijenih hrvatskih vojnika. Medutim, već tijekom prvih iskapanja njihovih posmrtnih ostataka odjednom je to zaustavljeno iz meni nepoznatih razloga i sve je palo u zaborav i šutnju, kao da taj nezapamćeni zločin nikada nije učinjen na prostorima Maceljske šume kod Krapine, koja takav okrutni zločin ne pamti u 800 godina svoje pisane povijesti.

Neki od dželata tih pobijenih mučenika danas udobno i bezbrižno žive s visokim mirovinama i s podsmijehom nam odgovaraju "da šta im mi možemo, pomirba je i oni su dobro zaštićeni". Sve dosad otkopane jame bile su obilježene drvenim pločama na kojima je bio upisan datum otkopa i broj pronađenih kostura u jami te označene rimskim brojkama o kojima je posebno napisana legenda za svaku jamu. Te su do danas stravične jame ostale otvorene, djelomično su urušene, nestale su oznake nad njima i nitko više o tome ne vodi brigu niti to spominje, kao da se to nikada nije dogodilo. Osim toga, tamo gdje su ti zločini počinjeni nema nikakvih obilježja ili putokaza.

Finale čudnih događanja bio je neshvatljivi postupak saborske Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava -- da se kod iskopa kostiju nije izvršio stručni uviđaj Međunarodne komisije i što se tim mučeničkim kostima nije odalo dužno poštovanje, već su ih utovarili u crne vreće za smeće i u najvećoj tajnosti otpremili u podrum Patologije Medicinskog fakulteta na Šalati u Zagrebu, gdje se nalaze i danas, bez znanja i pristupa hrvatske javnosti. Trebali su ih onda ostaviti u Maceljskoj šumi i gore im napraviti veličanstveni spomenik, jer oni nikada više neće tražili od nas bilo kakvu naknadu za svoje izgubljene živote. Naša je zajednička obveza da im napravimo spomenik s opisom zločina, da barem to ostane za njihov vječni spomen. To bi trebala učiniti Općina Krapina, jer se je taj veliki zločin dogodio na njihovom području.

Ovu spomen-knjigu napisao sam po izjavi Mladena Šafranka i svojim sjećanjima i zapažanjima, da to bude opomena budućim hrvatskim naraštajima kako se takav zločin ne bi nikad više ponovio na tlu Hrvatske. Želio bih da ova svjedočanstva budu budućim povjesničarima pomoć kod pisanja povijesti o tim tragičnim zbivanjima u svibnju i lipnju 1945. na prostorima Maceljske šume kod Krapine i logorima Mirkovca kod Sv. Križa Začretja i Oroslavlja.

Moram ovdje tužna srca i s velikom žalošću takoder izjaviti da ni voditelji HDPZ-a, a niti društvo "Hrvatski Domobran" nisu odgovorili na sve moje molbe i prijedloge da se organizira posjet tim stravičnim jamama na vrhu Ilovca i da im kao preživjeli pripadnici Hrvatskih oružanih snaga odamo dužnu počast. U ovih 7 godina postojanja naše hrvatske države nitko nije pokazao interesa ni volje da se to učini. Vrlo je tužno to iznositi, ali istine radi treba to znati hrvatska javnost i hrvatska povijest.

I na kraju ove knjige izražavam svoju najveću zahvalnost pokojnom Mladenu Šafranku, koji nam je 1990. i 1994. godine pomogao u otkrivanju tragične istine što sam je opisao u ovoj spomen-knjizi i koji mi je spasio život 21. svibnja 1945. u Krapini, a koji je na žaiost nakon spominjanja njegova imena u "Nacionalu" broj 27 od 24. svibnja 1996. pod čudnim okolnostima od izljeva krvi u mozak umro na Neurologiji Kliničkog bolničkog centra "Rebro" u Zagrebu.

Osobitu zahvalnost također izražavam svima koji su mi pomogli oko pisanja knjige, tajniku Zagrebačke nadbiskupije vlč. dr. Stjepanu Kožulu, koji je napisao predgovor knjizi, fotografu gospodinu Vlatku Patariću iz Zagreba, čije su fotografije unesene kao nepobitni dokaz o mjestu tih stravičnih zbivanja te samom nakladniku knjige koji ju je besplatno tiskao u spomen na pobijenim hrvatske mučenike.

Ovim sam kratkim i sažetim opisom stradanja tih mučenika izvršio svoju obvezu pred Bogom, svojom savješću, svojim hrvatskim narodom - kako bi taj istiniti zapis ostao kao povijesni dokument o tom najvećem zločinu koji je nakon rata učinjen na prostorima Maceljske šume kod Krapine i u našoj Republici Hrvatskoj.

DRAGI PRIJATELJI I HRVATSKI MUČENICI!

TO JE SVE ŠTO SAM MOGAO I ZNAO NAPISATI O VAŠOJ MUČENIČKOJ SMRTI, DA TA ISTINA OSTANE ZAUVIJEK KAO OPOMENA ZA NAŠE SADAŠNJE I BUDUĆE HRVATSKE NARAŠTAJE, DA SE TAKAV OKRUTNI ZLOČIN NE Bl NIKADA VIŠE PONOVIO U NAŠOJ NAPAĆENOJ DOMOVINI.

NA OVAJ SE NAČIN I OPRAŠTAM OD VAS S VJEČNIM ZBOGOM I NEKA VAM BOG BLAGOSLOVI VAŠE MUČENIČKE GROBOVE I UDIJELl VAM ŽIVOT VJEČNI!

NEKA VAM JE LAKA OVA TUŽNA HRVATSKA ZEMLJA KOJA JE NATOPLJENA VAŠOM MUČENIČKOM KRVLJU I NEKA OVAJ ZAPIS OSTANE KAO ISTINITO SVJEDOČANSTVO NA VAŠE NEOPISIVE PATNJE I STRAVIČNE SMRTI, U VAŠ VJEČNI SPOMEN!

NEKA VAM JE VJEČNA ČAST I SLAVA I POČIVAJTE U MIRU BOŽJEM.

Vaš preživjeli supatnik

FRAN ŽIVIČNJAK

U Zagrebu, 15. travnja 1997.

Ova shema prikazuje logore i kretanja Hrvatskih zarobljenih vojnika 1945. godine u svibnju i lipnju prije strijeljanja u maceljskoj šumi

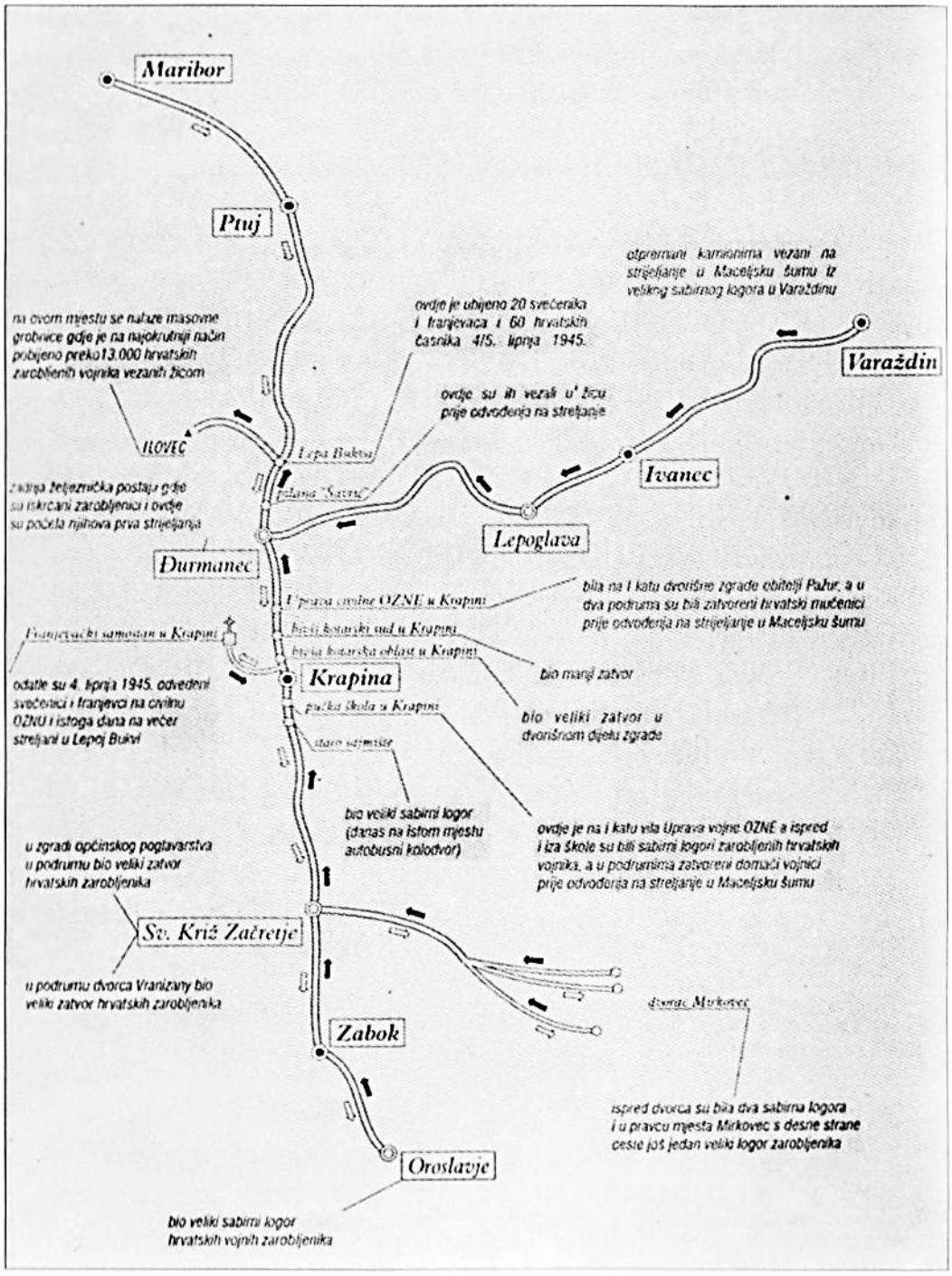

ZLOČIN U MACELJSKOJ ŠUMI 1945.

Dodatak II. dopunjenom izdanju

Knjiga Frana Živičnjaka "U vječni spomen" zapravo je kratak povijesni prikaz komunističkog zločina počinjenog po koncu II. svjetskog rata, tijekom svibnja i lipnja 1945. godine, nad zarobljenim hrvatskim vojnicima i civilima od strane Titovih "oslobodiltelja" - komunista. Taj se zločin po bestijalnosti i svireposti može usporediti sa zločinima Pol Potovih "crvenih Kmera" u Kambodži.

Ima još živućih aktera toga strašnog zločina koji nisu nikada pozvani pred lice pravde. Štoviše, neki od njih s visokim mirovinama žive kao "zaslužni" građani, zaštićeni kao lički medvjedi, tepajući sami sebi da su -- antifašisti!?

Za ovaj masovni zločin ne bi trebalo suditi samo imenovanim počiniteljima počinjenih bestijalnosti, već i njihovim nadležnima, duhovnim učiteljima zločinačke staljinističko-boljševičke ideologije na čelu s Titom. Jer, on je stvarni nalogodavac da se praktično pobije svaki sedmi Hrvat, a još toliko ih je bilo prognanih iz Domovine, te su se razbježali po cijelom svijetu pred bijelom kugom *crvenog totalitarizma*.

Kratko vrijeme nakon izdavanja ove knjige 1998. godine -- u vlastitom izdanju u ograničenom broju, a uz pomoć donacija nekoliko prijatelja -- autor knjige, gospodin Fran Živičnjak, nađen je mrtav u svome stanu u Šubićevoj ulici u Zagrebu. Veoma čvrste indicije govore da je zapravo mučki umoren, i to od onih istih koji ga nisu dokrajčili 1945. godine, kako bi se sačuvao zid šutnje oko ovog monstruoznog zločina.

Sve dok u centru Zagreba središnji Kazališni trg nosi ime maršala Tita, odgovornoga za najmasovnija ubojstva u povijesti hrvatskog naroda, i dok su još neki zločinci u i oko vlasti napaćeni hrvatski narod nema prave budućnosti.

P.S. Drugo izdanje ove spomen-knjige naknadno je tiskano u nekomercijalne svrhe o vlastitom trošku nakladnika i nije namijenjeno za prndaju u čast i spomen na autora, pokojnog mučenika Frana Živičnjaka, sa željom da se istina o strašnom maceljskom zločinu ne zaboravi.

Fran Živičnjak, autor knjige "U vječni spomen"

Dodatak III. dopunjenom izdanju

Macelj nakon Drugog svjetskog rata

Nakon završetka Drugog svjetskog rata, zarobljenici su maceljskom cestom prolazili svoj Križni put od Bleiburga prema Krapini, nadajući se povratku svojim domovima. Tijekom svibnja i lipnja 1945. partlzanski su zločinci u maceljskim šumama pobili više tisuća zarobljenih hrvatskih vojnika i civila. Tako Macelj postaje najveće masovno gubilište i grobište nakon Drugog svjetskog rata na području Republike Hrvatske.

Nakon genocida počinjenog 1945. godine nad Hrvatima maceljska je šuma proglašena Titovim lovištem. U vrijeme komunizma ovamo se nije smijelo zalaziti a o ovim partizanskim zločinima se moralo šutjeti. No ovi zločini nisu nikada zaboravljeni, a šutnja o njima prestaje s utemeljenjem samostalne demokratske hrvatske države 1990. godine.

Macelj nakon obnove hrvatske drzave

Zagrebački nadbiskup i kardinal Franjo Kuharić na grobištu Lepa Bukva 9. lipnja 1991. prvi je puta služio svetu misu za sve žrlve Križnog puta i javno je progovorio o ovim zločinima o kojima se do tada trebalo šutjeti. Do sada su poznate tri lokacije grobišta na području Macelja i to: Lepa Bukva, Ilovec i Smiljanova graba.

Na položaju Lepa Bukva 24. lipnja 1992. g. Državna komisija Hrvatskog sabora započinje istraživanja. Iz 4 jame na ovome grobištu od 174 zemnih ostataka pronađeni su i ostatci 21 svećenika i bogoslova. U šumarskoj kući bivšeg vlasnika Freudenreicha, kasnije Titovoj lovačkoj rezidenciji, u bunaru su također pronađene ljudske kosti.

Državna komisija istraživala je i grobište na Ilovcu. Ukupno su na području Macelja istražene 23 jame i pronađeni zemni ostatci 1163 osoba. Komisija nije istraživala Smiljanovu grabu kao ni neka druga grobišta. Oko 130 jama ostalo je neistraženo. Smatra se da je na Macelju stradalo više od 12.000 žrtava.

Iz nama nepoznatih razloga u kolovozu 1992. komisija je naglo prekinula sva istraživanja, koja se kasnije nisu nikada ni nastavila.

Macelj i maceljske žrtve u hrvatskoj državi

Nalazi i zapisnici Državne komisije ukazuju da su iskopane žrtve na Macelju, prije smrti bile vezane žicom, a usmrćivane su udarcima predmeta u lubanju ili metkom u potiljak. Svjedoci i pisani dokumenti potvrđuju i mučenja prije usmrćivanja.

Državna komisija je nakon prekida iskapanja ostatke 1163 žrtava otpremila na Patologiju Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Ostatci maceljskih mučenika ležali su na tavanu u Zagrebu punih 12 godina! U tih 12 godina hrvatske vlasti nisu učinile ništa da se posmrtni ostatci mučenika dostojno pokopaju.

Početkom 2004. godine, zaslugom Stjepana Brajdića, hrvatskog vojnika, sudionika Križnog puta i dugogodišnjeg političkog zatvorenika i fra Drage Brgleza, župnika župe sv. Jurja u Đurmancu, započeli su s pripremama za pokop zemnih ostataka ukupno 1163 maceljskih mučenika te izgradnju grobnice za njihovo trajno počivalište.

Prigodom mise zadušnice 6. lipnja 2004. na Macelju je pomoćni biskup zagrebački mons. Vlado Košić blagoslovio kamen-temeljac za novu crkvu Muke Isusove.

Nadbiskup zagrebački, kardinal Josip Bozanić 5. lipnja 2005. godine služio je misu zadušnicu za sve žrtve Križnog puta na mjestu buduće crkve Muke Isusove.

Ostatci od 1163 maceljskih mučenika vraćeni su poslije 12 godina iz Zagreba na Macelj i 22. listopada 2005. dostojanstveno su pokopani u novoizgrađenoj grobnici. Pokop je vodio nadbiskup zagrebački, kardinal Josip Bozanić i prvi varaždinski biskup Marko Culej, uz koncelebraciju više od tridesetak svećenika iz raznih krajeva Hrvatske.

Na Macelju se dogodio najveći dostojanstveni zajednički pokop ikad zabilježen u Hrvata i ikad zabilježen izvan Hrvatske.

Međutim, u slobodnoj hrvatskoj državi upravo državni mediji su nedovoljno i nedostojno popratili ovaj događaj, te nisu ispunili svoju

društvenu ulogu u obilježavanju počasti i pokopa žrtvama, kao ni razotkrivanju ni društvenoj osudi tog strašnog komunističkog zločina.

Nakon dostojnog pokopa maceljskih mučenika nastavila se izgradnja spomen crkve Muke Isusove.

Pomoćni biskup zagrebački Valentin Pozaić služio je 4. lipnja 2006. godine misu zadušnicu za sve žrtve Križnog puta ispred crkve u izgradnji.

Iduće godine biskup varaždinski mons. Josip Mrzljak 3. lipnje 2007. svečano je blagoslovio novoizgrađenu spomen-crkvu Muke Isusove i služio misu zadušnicu za sve žrtve Križnog puta.

Spomen-grobnica maceljskih mučenika i crkva Muke Isusove na spomen žrtvama Križnoga puta - ostaju kao trajni znak sjećanja, poštovanja i ljubavi prema onima koji su iz vjere i ljubavi prema Bogu i hrvatskoj domovini položili svoje živote.

Ovo spomen-zdanje zajednićko je djelo mnogih štovatelja naših mučenika, kao i svih dobročinitelja koji su sudjelovali u izgradnji.

Macelj i maceljske žrtve danas

Crkva Muke Isusove i grobnica maceljskim žrtvama trajno su spomen-obilježje mučenicima koji su protivno Ženevskoj konvenciji poslije Drugog svjetskog rata okrutno pogubljeni od partizanskih zločinaca. Moralno je nedopustivo da za ove komunističke zločine nikada nitko nije ni odgovarao, niti je bio optužen.

Macelj je danas najveće poznato gubilište i grobište u Republici Hrvatskoj koje svjedoči o komunističkom genocidu nad hrvatskim narodom. Potrebno je stoga šire područje Maceljske šume istražiti, sva grobišta dostojno obilježiti te ovaj dio maceljskoga gorja proglasiti Spomen-područjem.

Trajno čuvajmo istinu i uspomenu na maceljske mučenike!

Udruga Macelj 1945.